

DOM IN SVET

ILUSTROVAN LIST
ZA
LEPOSLOVJE IN ZNANSTVO.

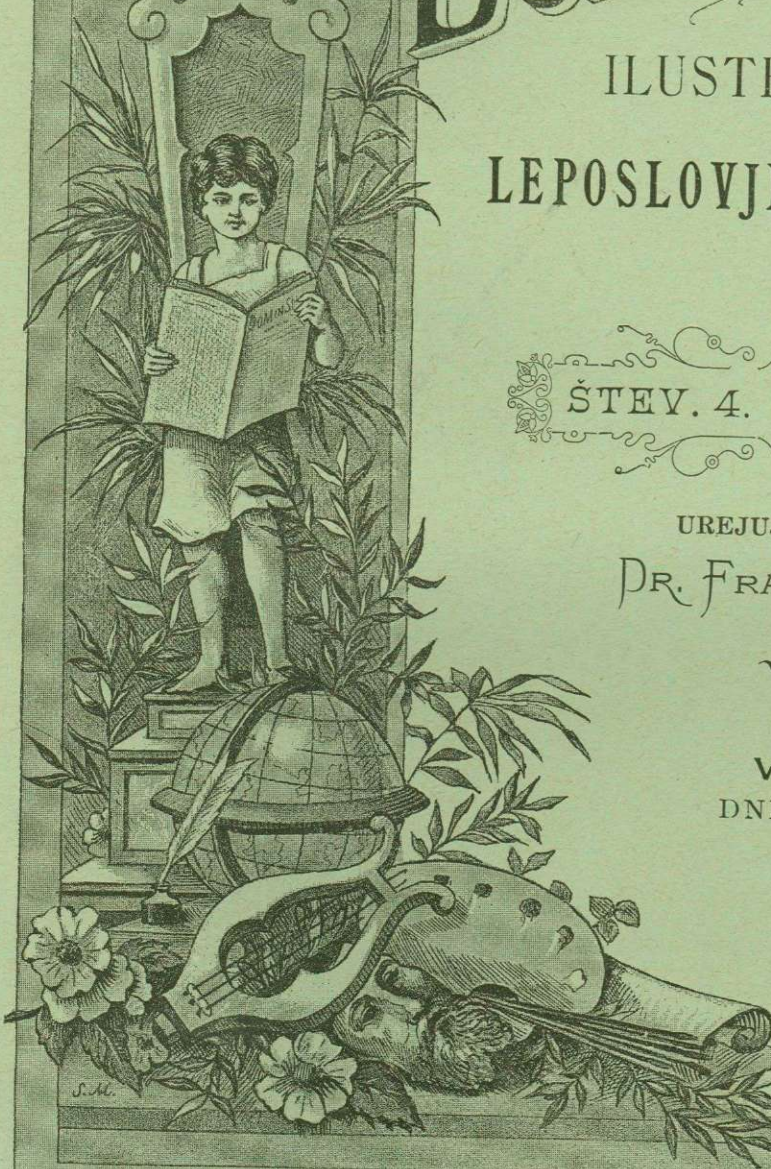
ŠTEV. 4. LETO IV.

UREJUJE IN IZDAJE
DR. FRANCE LAMPE.

V LJUBLJANI,
DNE 1. APRILA 1891.

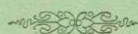

TISEK
'KATOLIŠKE TISKARNE'
V LJUBLJANI.

Sign.

Vsebina IV. zvezka.

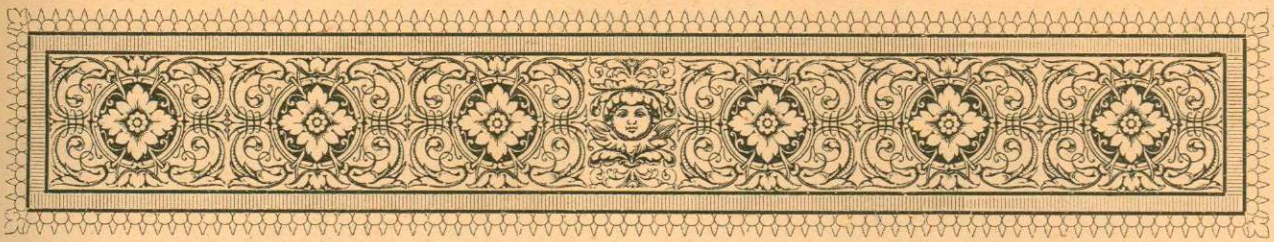
	Stran
1. Josip Ogrinec , slovenski pisatelj. <i>Spisal —t.</i>	145
2. Josip Marn , c. kr. gimn. profesor. <i>Spisal A. Kalan</i>	147
3. Gore Gelboé . <i>Zl. A. H.</i>	150
4. Gostačeva hči . <i>Piše T.</i>	151
5. Mana . <i>Zl. J. —ek.</i>	156
6. Podobe iz naroda . II. V uboštvu. <i>Spisal Slavoljub Dobrávec</i>	157
7. Erazem Tattenbach . Žaloigra. <i>Piše Prokop</i>	162
8. Človeška srca . <i>Spisal Krasjanin</i>	168
9. Trioleti . VII.—IX. <i>Zl. M. O.</i>	172
10. Mokronog . <i>Spisal J. Šašelj</i>	174
11. Lepota v prirodi . <i>Spisal Severus</i>	176
12. Misli . <i>Zl. A. M.</i>	178
13. Črtice iz zgodovine slikarstva, zlasti slovenskega . <i>Piše —i—</i>	179
14. Beseda — kje si? <i>Spisuje J. M.</i>	181
15. Spomini s planin . 1. Srni, <i>Zl. A. M.</i>	183
16. Tvar in lik . <i>Spisal —č—</i>	184
17. „Ruska biblioteka“, in naši prevodi slovanskih izvirnikov . <i>Spisal V. B.</i>	187
18. Slovstvo	189
A. Slovensko . Pedagogiški letnik. IV. <i>Ur. Fran Gaberšek</i> . — Domači živinozdravnik. <i>Sp. Fr. Dular</i> . Slovenske večernice. 44. zvezek.	
— B. Hrvaško . Odabrane crtice i pripovedi. <i>Sp. Nikola Tordinac</i> .	
— C. Češko . Doslov ke Kreutzerové sonatě. <i>Sp. L. Tolstoj, prev. A. Hajn</i> .	
19. Raznoterosti	191
Naše slike. — † Fran Ks. vitez Miklošič.	

Slike.

1. Josip Ogrinec	145
2. Materino veselje	153
3. Mokronog	173
4. Kalvarija pri Kranju	184
5. Velehrad	185


~~~~~  
 Cena: Za celo leto 3 gld.; za pol leta 1 gld. 50 kr. Za več dijakov skupaj na l. 2 gld. 60 kr. Uredništvo in upravnništvo je v Marijanišču. Za ljubljanske naročnike posreduje iz prijaznosti „Katoliška Bukvarna.“  
 ~~~~~


Josip Ogrinec, slovenski pisatelj.

(Spisal —t.)

Vlanskem letniku našega lista smo priobčili obširen životopis tega izvrstnega moža. Ko pri-

našamo sedaj i njegovo sliko, zdi se nam umestno, da izpregovorimo nekoliko o njem, zlasti ker mnogi častitih čitatelev dotičnega spisa nimajo.

Rodil se je 5. aprila 1844. leta v Podgorju pri Kamniku iz imovite kmečke rodovine.

Ljudsko šolo je obiskoval v domačem mestu; gimnazijo je zvršil l. 1864. v Ljubljani. Zapustivši po enem letu ljubljansko semenišče, podal se je v Zagreb in od

tod na Dunaj, kjer je dovršil visoke šole 1870. l.

Lastna mati mu je s svojo ostopostjo

zagrenila šolska leta.

Povzročila mu je silno uboštvo, katero ga je položilo v prezgodnji grob. Služil je kot gimnazijski suplent l. 1873.

v Novem Mestu in potem do svoje smrti v Vinkovcih, zadnje leto kot pravi gimnazijski učitelj. Umrli je za srčno-hibo 13. maja 1879.

Pisatelj je Ogrinec

od l. 1868. do svoje smrti in spise priobčeval v mnogih tedanjih časnikih in društvenih knjigah. V teku desetih let

svojega delovanja je podal mnogo, in reči moramo dobrega, da, izvrstnega berila slovenskemu narodu.

Poskušal se je v mnogih strokah. V mladih letih je zakrožil rad kako pesmico, a pesniške žile Ogrinec ni imel. Tem bolji so njegovi ostali spisi: igre, povesti, popisi, obrazi itd.

Spisal je izvirni veseli igri »V Ljubljano jo dajmo!« in »Kje je meja?«. Ne moremo reči, da sta dovršeni, a mladi pisatelj je pokazal s temi prvenci svojimi nenavadno nadarjenost. Igrokaz »Zapravljivec«, poslovenjen po Raimundu, skoro prekaša izvirnik sam. Tudi ostali dve poslovenjeni igri »Na Osojah« in »Pojdimo na Dunaj!« sta se že igrali na slovenskih odrih.

V povestih se je pokazal spretnega slikarja domačega življenja. »Setev in žetev«, »Ptičar Blažič«, »Žila — premogova«, »Solnce in senca«, »Terno!« i. dr. čita z zanimanjem i kmet i gospod. Enako zanimivi sta zgodovinski povesti »Vojnimir« in »Čarovnica s Karneka«.

Izbiral si je rad kot snov svojim spisom originalne osebe iz domače okolice in vselej izvrstno zadel dotični značaj. Pojavil je v tem izredno humoriistično žilo. Tako so potekli z njegovega peresa »Cunjar«, »Vaškega šolnika nedelja«, »Berač«, »Največi revež«, »Ureh, tretjikrat ženin« itd. Nad vse pa je »Pismo Ošpete Skomrahe ta Janezastemu Skomrahu, ki na Dunaji za doftarja štedira«.

Priznati pa moramo, da je Ogrinec semtertje posegel predaleč in zapisal večasih bridko zabavljico, katera je vzbujala v marsikaterem opravičeno nevoljo. K temu so ga zapeljale osebne njegove tožne razmere, zato ga moremo vsaj nekoliko opravičiti. — Zgodovinska njegova spisa sta »Kamnik« in »Kralj Samo«, zadnji poslovenjen po Faschingu.

Med popisi se odlikuje nedvomno najbolj oni spis, v katerem slika obširno »Blagor kmečkega stanu« (Besednik, 1869, 1870). Naš pošteni kmečki stan, tako pobožen, marljiv in značajan, ima v plačilo za svoje nenavadne vrline le zaničevanje in zatiranje. A navzlic vsem tem krivicam in nezaslužnim bridkostim je vendar še vedno vesel; vedno najde še v domačem krogu dovolj prijetnostij in zabav, v katerih pozabi vse prestane in preteče stiske in nadloge. Vir in temelj vsemu temu pa je nepokvarjenih, vernih Slovencev preprosto, domače življenje, katero pa, žalibog, vedno bolj gine izmed nas. Narod se odtujaše svojemu prirojenemu, zdravemu duhu, domače navade in šege se mu zdé smešne, sramuje se jih in skuša priboriti si novošegno civilizacijo. Ga bode-li mogla ta osrečiti? Bo-li otela naš skromni slovenski narod? Vsak trezen rodoljub, kateremu je res na srcu blagor mile domovine, ima tu dovolj snovi za resno premišljevanje. — Le žal, da je omenjeni Ogrinčev spis tako malo razširjen med našim ljudstvom!

Najbolj pa se odlikuje Ogrinec s svojimi »obrazi iz narave«. V tej vrsti spisov zavzema nedvomno prvo mesto v slovenskem slovstvu; dosegel ga dolej ni še nihče, še manj prekosil. Prijatelj in večš poznavatelj narave zna »obraz« ljubko poživiti in omiliti človeškemu srcu. Vsako najneznatnejšo stvarico zna vporabiti tako spretno in umetno, da se mu moramo kar čuditi. Kolika razlika med temi »obrazi«, polnimi življenja, in med suhoparnim popisovanjem in naštevanjem v sličnih spisih! Kdor prečita kak tak Ogrinčev »obraz iz narave«, n. pr. »Na razhodu«, »Strnéno polje«, »Prva kita«, »Po zimi« i. dr., radoveden išče po

knjigah še drugih njegovih »obrazov«, in prečitavši tak spis, čitatelj zadovoljen odloži knjigo.

Ogrinec je bil blag, mil, ponižen značaj. Stritar, ki mu je bil učitelj v pisateljstvu, ne more prehvaliti njegove hvalevredne skromnosti. V družbi je bil, jako prijazen, često dovtipen navzlic tolikim bridkostim, ki so ga

tlačile do groba. Kot pravi Slovenec je bil res veren mož in značajan, požrtvovalen rodoljub. Koliko bi bil še storil v prosep mile domovine, ko bi mu bila neizprosna smrt prizanesla vsaj še nekaj let! A s svojimi ne malimi spisi si je priboril dovolj zaslug, in slovenski narod naj hvaležno ohrani njegov spomin!

Josip Marn,

c. kr. profesor, predsednik „Matice Slovenske“

(Spisal A. Kalan.)

(Konec.)

Poglavitno delo, s katerim je kanonik Marn ovekovečil svoje ime v slovenskem slovstvu, je njegov »Jezičnik«, ki izhaja že od leta 1863. v »Učiteljskem Tovarišu« in na koncu vsacega leta izide kot ponatis v posebnem zvezku; dosedaj je izšlo osemindvajset letnikov »Jezičnika«.

Po tvarini razdelimo to delo primerno v dva dela: Od I. do IX. letnika razpravlja »Jezičnik« v prvih štirih letnikih v pogovorih med Tovarišem in Učencem obliko in pisavo slovensko, v V. letniku nas nekoliko seznanja s knjigo staroslovensko, kar je spopolnil leta 1888. z letnikom, nazvanim »Knjiga Staroslovenska«. V VI., VII. in VIII. letniku pa nam »Jezičnik« podaja zanimive in tudi v novi slovenščini rabljive besede iz Miklošičevega staroslovenskega slovarja; torej je že v onih letih odpiral Miklošiča, to »knjigo s sedmero pečati zapečaten«. Od IX. pa do zadnjih letnikov gradi lepo poslopje slovstvene zgodovine,

katero dovršuje z novejšimi pisatelji sedanjega veka.

O namenu prvih letnikov »Jezičnika« piše prof. Marn nastopno: »Naglo se lika mila slovenščina; hitro, skoraj prehitro spreminja svojo pisavo. Tu in tam so me povpraševali zdaj o teh zdaj o onih spremembah slovenskega slovstva. Da bi sebi in svojim rojakom kolikor že pojasnil razne knjižne oblike slovenske, sem jel spisovati v »Učiteljskem Tovarišu« o slovenskem pisanju v razgovorih ali pomenkih, ker je razlaganje katerekoli slovnice samo na sebi presuho in premalo mično. Morebiti koristijo ti pomenki sploh Slovencem, torej jih dam nekoliko posebej na svetlo. Vem, da ni vse, kar je v teh pogovorih, dobro zrno; ali — kakor se lika slovenski jezik, tako se bo likal in osnažil tudi »Jezičnik« slovenskega pisanja, ako ga radi sprejemajo prijatelji slovenstva. Razlika me mika v pisanju. Sicer pa mi pravilo ostanejo vedno

besede, ki sem jih zastran tega povedal leta 1861. v spisu: »Slovnice slovenskega jezika«. Res je, da železne doslednosti pri nobenem živem jeziku ni treba iskati, zlasti dokler se razvija in lika, da je poglobitna reč duh ne pa črka, da je gledati na jedro, ne pa na minljive oblike, ki so tolikrat vražje spotike v napredovanju našega slovstva že bile; res je, da biser ostane biser, če je ravno v malo vredni opravi; pa je tudi res, da celó vsakdanja jedila v krasnih posodah vse drugače dišé, kot v nečednih torilih, da spisi, celó prosti, v pravilni, snažni obliki vse drugače mikajo, kot v nepravilni, napačni, da sostavki, še tako dobri, ako v slovniškem oziru niso lični, nimajo svoje prave cene, ker jim pisava skazo dela«.

S temi besedami je naznanjen namen, ki ga je imel »Jezičnik« s svojimi pomenki v slovničnih oblikah: zblížati kolikor mogoče različne pisave in vstvariti kolikor mogoče enotne slovniške oblike.

Kako je skušal to doseči »Jezičnik?« Sam pravi v predgovoru v II. letniku: »Človek, razuma iskaje v vsem svojem dejanji in nehanji, išče razuma tudi v pisanji. Hoté si olikati slovensko pisavo, hoče vedeti ne le, kako naj se piše prav slovenski, temuč zakaj in čemu naj se piše tako in ne drugače. Dokler se pa jezik govori, dotlej se tudi spreminja. Kako naj se spreminja, kako množi in olikuje slovenščina? Prava hčerka staroslovenščine ima prva pravico do premoženja svoje matere; toda vsaka stara, če prav materna, se pomladiti ne more, mrtva vselej poživiti ne dá. Jemati je tedaj iz narodovega govora, kar se ga knjižno skazati dá, in potem iz bližnjih narečij slovenskih, z vednim ozirom na staroslovenščino. Narodno naj se mika in razcvita

slovenščina v duhu slovenskem, po lastnih pravilih, po vevah lepoglasja in besedne razlage. V ta namen se je lani že oglasil »Jezičnik« in gre tudi letos po svetu . . . Da se resnica prav spozná in dobra reč pospešuje, to mu je mar; sicer pa ne misli, da le njegova je prava — kaj še! Beseda prinese besedo in kjer je mnogo govorjenja, je malokedaj brez graje; kar pa je govoril, je govoril brez suma — z jezikom brez jeze — »Jezičnik«.

Po narodnem govoru se torej pred vsem likaj slovenščina, zato navaja »Jezičnik« tudi besede Vilharjeve, ki ponuja raka filologu, rekoč:

Če kuješ besede,
Ne hodi bahač;
Naródu se vklanaj,
Ker on je — kovač!

Brez tega se vedno kakor hčerka oziraj na svojo mater slovenščino in na rodne si sestre slovanske! — Tega zlatega pravila se drži »Jezičnik« pri vseh svojih pomenkih in razpravah.

O VI., VII. in VIII. zvezku piše »Jezičnik«: »Dozdaj se je boril in prepiral »Jezičnik« z jezikom brez jeze o marsikaterih književnih oblikah, pomenljivih besedah, občnih in posebnih imenih pa tudi o drugih rečeh slovenskih in slovanskih. Kazal je zlasti, kako naj se množi in olikuje novoslovenščina. Prva in prava hčerka veličastne staroslovenščine ima prva, je dejal, pravico do premoženja svoje matere. To premoženje pa se hrani nekako v veljavni knjigi: »Lexicon palaeoslovenico-graecolatinum«, katero je l. 1862. do 1865. na svetlobo dal prvi staroslovenski jezikoslovec Fr. Miklosich. Po tem slovstvenem hramu je rad stikal »Jezičnik«. Res, da so v njem besede, ki so popolnoma ostarele ali celó zamrle; pa so tudi take, ki se dajo še oživiti in

pomladiti, krepke v koreninah, lepe v končnicah, temne nekoliko ali malo navadne, ki se pa dajo pojasniti ter pripraviti zopet v občno književno rabo. Koliko pridobi po tem jezik naš slovenski! Ker se pa ta staroslovenski slovar nahaja le v malokaterih rokah, torej sem leta 1868. jel kar po njem popisovati besede, kakor so se jih prijemale mi oči, razun tistih, ki so dokaj razložene že v prejšnjih letnikih.

Čim dalje sem prebiral in preiskaval po omenjenem staroslovenskem hramu, tem bolje sem spoznaval, kolik zaklad tiči v njem, kako olikan in bogat je jezik slovenski in kako zelo se pregrešajo oni, kateri mu očitajo, da je še neolikan in siromak.

Tako nam »Jezičnik« sam naznanja, kakošen namen je imel s temi tremi letniki; da bi širje kroge seznanil vsaj z lepšimi in bolj rabljivimi besedami, brskal je po Miklošičevem slovarju staroslovenskem, ki je znan in pristopen le malo komu. Žal, da so tudi ti letniki »Jezičnikovi« tako redki.

Jasno nam je, kako dobro došli so v tej negotovi, začetni dôbi »Jezičnikovi« pomenki o slovenskem pisanju; in pisavi onega časa je poznati, da so tedanji pisatelji prav pridno prebirali te pomenke »Jezičnikove«, pisatelji, ki so se likali in oglajali, kakor se je likal in gladil književni jezik slovenski.

To so bila sicer dobra, jeklena zrna, a le nepopolni odlomki, s katerimi si človek ni mogel vstvariti jasne podobe, kako se je razvilo naše slovstvo. Zato nam je »Jezičnik« v drugem delu ne sicer kronologiško, vendar pa celotno podal zgodovino slovenskega slovstva, in sicer starega slovstva prav na kratko v V. letniku, kar bo letos razširil in spopolnil; od IX. do zadnjega letnika pa slovstveno zgodovino 16., 17., 18. in

posebno obširno 19. stoletja. — »Slovstvena zgodovina« kaže, kdaj se je slovstvo pričelo, kako je napredovalo, kako dospelo do sedanje ustave in oblike. — Zgodovina pojasnjuje vsakatero védo; tako tudi slovstvena zgodovina pojasnjuje jezikovno védo ali jezikoslovje. — Treba je, da se kaže res zgodovina in prav.

Kar se prvega tiče, naj se kaže res zgodovina, se dandanes čestokrat laže in namestu zgodovine razlaga le povestnica, celo že po slovenskih nekaterih učiliščih in listih, da bi človek védoželjnemu mladeniču klical rad: »Ne verjemi! — Tolle et lege, to je: vzemi pisatelja v roke in beri ga sam!« — Opisujejo se namestu slovstvenih del ali umotvorov le slovstvovatelji, to je pisatelji po osebnosti, po notranjščini in vnanjščini, po slastih in strastih. — To — seveda — mika mladino! — Osebe naj se v književni zgodovini opisujejo le, kolikor je potrebno in koristno v njeno pojasnjevanje.

Tu izrečena načela so vedno in verno vodila »Jezičnika« pri spisovanju slovstvene zgodovine. Popolno objektivno se opisuje vsak pisatelj. Najprej je prav na kratko načrtan njegov životopis, nato sledé njegova dela; pové, kak obseg ali pomen ima to ali ono delo in za vzgled podá nekaj cvetja, kak odlomek iz dotičnega dela. Tako se nam nekako sam predstavlja vsak pisatelj in kaže, kako so se razvijala in spopolnjevala njegova dela; tako dobimo verno sliko, kako se je po pisateljih likala slovenščina v posameznih stoletjih.

Od IX. do XXI. letnika »Jezičnik« ni vrejen po času, ampak razpravljal je, kar se mu je zdelo bolj važno in prilično, ker od začetka pač sam ni mislil, da mu bo toliko vzrastla in se razširila slovstvena zgradba njegova.

Od XXI. letnika, kjer začenja »Knjigo Slovensko« v 16. stoletju razpravljati, pa do XXV., kjer že tretje leto nadaljuje zgodovino slovstveno v 19. stoletju, dasi to stoletje razpravljajo skoro vsi letniki od IX. do zadnjega, pa tudi kronologiško opisuje pisatelje in njih dela ter se pri že opisanih pisateljih sklicuje na prejšnje letnike.

Ni namen temu spisu obširneje ocenjevati tega ogromnega dela, le reči mo-

ramo, da so za to delo, ki je stalo učnega pisatelja nezmerno truda, profesorju Marnu gotovo iskreno hvaležni vsi prijatelji slovenskega slovstva, ker se v njem točno in verodostojno zrcali podoba razvoja domačega slovstva.

Veri in domovini naši vsikdar sveto služočemu preč. gosp. kanoniku in profesorju Marnu želimo še mnogo let, da razveseli Slovence še z mnogimi plodovi svojega bistrega duha in marnega truda.

G o r e G e l b o é.

Kralj Akis je zavzdignil meč,
Pridrl nad Savla je besneč:
In vojska šator svoj postavi
Na ezdrelomski si planjavi.
Nad Filistejca pelje v boj
Kralj Savel Izraelcev roj.
Ko zre neštetege sovraga,
Zdi nemogoča se mu zmaga.
V nebo zakliče: »Elohim!
Kako naj se spoprimeš ž njim?«
A Elohim besed ne čuje,
Ker nepokorščino maščuje —
Proroške vpraša kralj možé:
A ti — in sanje mu molcé.
Maziljenec je Savel božji
In nekdanj zmagovit v orožji;
Pa kar zapustil je Boga,
Bog tudi njega ne pozna.
Kralj k čarodejki gre, ki kliče
Nazaj duhove in mrliče;
Z besedo ostro jo roti,
Naj Samuéla mu vzbudi.
A predno čarodejka čara,
Prikaže se podoba stara:
Sam Samuél visok in suh —
Prebí, prebí prorokov duh:
„Gorje ti, Savel, kaj počenjaš?
Zakaj od zlobnosti ne jenjaš?
Zakaj še mrtvih ne pustiš?
Zakaj iz groba me budiš?“
Proroku toži kralj proseče:
»Nebo mi več ne daje sreče:
Glej Filistejcev vojni roj!
Naj li začenjam ž njimi boj?
Nobén prorok ne vé, ne sanje,
Kakóvo bode bojevanje.
Povej, prišel sem te buditi:
Kdo zmagal bo, kdo bo pobit?«

„Kralj Izraelovemu rodu
Ne bo več, kdor ni zvest Gospodu!
In jutri bode grozen dan:
S sinovi bodeš pokončan!
In čarodejka se začudi —
Kralj Savel se na zemljo zgrudi — —

* * *

Kako je mrklo jutra svit
Čez góre Gelboé razlit!
In ko se v zori solnce vžiga,
Črn prah z zemljé v nebo se dviga
Izpod bojniov brzih nog;
Ozračje stresa bojni rog.
Fréé po zraku jim pušice,
Kot bile bi selilke ptice.
Ko gre na poldne solnčni žar,
Najhujši bojni je vihar:
In Savlu pada mož za možem,
Sovrag jih kolje z bridkim nožem:
Podrl je strel in meč njegov
Že troje Savlovih sinov —
Spet lok napne sovražji strelec —,
In pade Savel Izraélec —
Tu v ranah s smrtjo se boreč
Natakne se na lastni meč — —
Sinov iz boja več ne čakaj!
Moj Izrael, le plakaj, plakaj! —
Na tleh je z mečem kralj predrt,
In Jonatan junak je strt;
Po tleh so kopja in vojščaki,
Zdrobljeni škiti in junaki — —
Usodne góre Gelboé!
Nezgodne góre Gelboé!
Odsihmal dež naj ne obliva,
In rosa vas naj ne pokriva!
Usodne góre Gelboé!
Nezgodne góre Gelboé!

A. H.

Gostačeva hči.

(Spisal T.)

IV.

Vse tukaj ne more tak' biti,
Ko človek človeku želi.

Slomšek.

Nekaj dnij potem so pri Korenovih želi pšenico. Šest srpov je naklepal Joža prejšnji dan, da bi tem bolje rezali zlato-rumeno žito. Korenka je najela zopet Jero in Barbo ter še dve drugi ženici, da bi z domačima deklama vred tem hitreje pobile šibeče se bilje.

To so bile urne tisti dan Korenove žanjice! Vsaka je hotela biti »najnaprej«. A še nekaj posebnega je bilo danes! Jera si je priborila s svojo žilavostjo prvaštvo med vsemi. Vedno je bila nekaj korakov pred tovarišicami, pred Rezo. To pa se je zdelo jako za malo veliki dekli, katera se je zavedala svoje kuhinjske oblasti jako dobro in je to svoje prvaštvo razširila dosledno iz kuhinje na polje.

»Da bi me pa ta suha, stara babnica vgnala v kozji rog; tega pa še ne pustim, za cel svet ne!« mislila si je Reza in zavidljivo škilila za svojo tekmovalko, ki se je sukala sem in tje, kakor bi šlo za stavo.

In velika dekla je vihtela svoj bridki srp, kakor bi hotela z enim mahljejem dožeti tje do drugega konca dolge njive. Niti brusiti ni utegnila, dasi je srp že bolj lomil nego rezal. Sopiha je, kakor bi preletela devet farâ, in debele potne kaplje so ji curljale z razbeljenega čela — a vse zaman: Jera je še vedno prva; da, celo vedno večji presledek je med njima.

Barbi pa se je zdelo to jako nespartmetno, in najbrže tudi ostalim žanjicam;

a vse so previdno molčale in se drvile naprej. Póstarna ženica je uvidela, da ni kos mladim tekmovalkam, zato je jela prižinjati bolj zložno, češ, počasi se tudi daleč pride. Njena soseda jo je slišala često, kako nevoljno je mrmrala, in vedela je tudi, kaj ji ni všeč, a reči ni hotela ni bev ni mev.

Slednjič pa se vendar začuje od zadej Barbin glas z jako pikrim povdarkom: »No, danes smo pa pridne! Tako dravimo naprej, kakor bi kdo žgal za nami«.

In vsem je ustregla Barba s svojo grajalno hvalo, ker vse, razven Jere, so zavravnale kvišku svoje hrbte in hotele h krati nekaj dostaviti.

Micka je imela besedo že na koncu jezika, zato pa jo je brž lahko smeje se izustila: »Barba, ne za nami, temveč pred nami žge nekdo, da se kar iskre delajo. Zato pa ne moremo naprej, ker se nam preveč blišči«.

»Prav imaš, Micka«, pritrja Reza, »jaz tudi tako mislim, hihi, pred nami žge, pred nami . . .«

»Moj srp je danes tak, da kar ne reže, in vendar ga zmerom brusim«, toži zopet Barba, hoteč nekoliko opravičiti svojo počasnost.

»Kakšen mora biti potem še-le Jerin!« meni ena najemnic.

»Tak, da bi ga lahko na Klek jahala«, zbode velika dekla in maščevalno poškilila tje pred-se, je li je Jera slišala. A ta se ne zmeni; žanjice pa se glasno nasmejó.

»Tak pa menda le še ni!« dvomi kravja dekla Micka, in vidi se ji, da ne misli tako, kakor govori.

»Zakaj ne?« vpraša Reza. »Ako metle jaha, zakaj pa bi srpa ne? Saj čarovnice znajo vse! Ali misliš, da bi mogla Jera danes tako urna biti, če ne bi bila sinoči na Kleku?«

In zadovoljno žanje dekla dalje, češ, sedaj sem jo pa plačala.

Barba brusi med tem svoj oškrban srp, pa zmajuje z glavo in rahlo pokara: »Reza, Reza! Preveč govoriš! Ne smeš tako hitro in tako hudo obsojati ljudij. Ako se bomo tukaj na tem svetu tako težko drug drugega gledali, za božjo voljo, kaj pa bo potem, ko smrt pride po nas! Ali boš morebiti zaradi tega pokazala hrbet svetemu Petru pri nebeškem pragu, ako boš Jero gôri zagledala? Oh, kako hudo je sedaj na svetu! Ko smo bile me mlade, pa nismo bile take!«

»Ovbe, no«, odreže se nevoljno dekla. »Kaj pa smo takega storile, da nas kar v pekel podiš? Tako nedolžne pa gotovo tudi niste bile vse kakor angeljčki, ko ste bile mlade. Zale ste hotele biti, pa možile bi se bile rade, ako bi vas bil kdo hotel, pa dolge jezike ste imele, kakor jih imate še sedaj. Barba, saj dobro vemo, da nas je vse, tudi tebe, pohujšala Adamova žena!«

In mlajše žanjice so s tajnim smehom pritrdile odkritim besedam svoje zagovornice. Ziniti pa si nobena ni drznila: vse so žele dalje, in vsaka si je mislila svojo.

Mučna tišina zavлада.

Barbi pa je hudo, da je tako razkačila Rezo, in skoro proseče se čez nekaj časa oglasi: »I no, Reza, saj nisem tako hudo mislila! Hotela sem le nekoliko posvariti, pa je takoj ogenj v strehi. No, pa nikar ne bodi zato jezna!«

»Oh, Barba, še neslana mi ne bodi!« odreže se dekla. »Ko bi bila vsaka taka marnja vredna jeze, potem bi ne imela mnogo prijetnih ur na svetu... Saj nam že itak ne cvetó same rožice ne tukaj, ne tam, zraven pa moramo še take slišati. Kaj, da bi človek ne bil nevoljen?«

In zopet je nastal molk.

Cel današnji dan bi se morda pokvaril marljivim žanjicam, ako ne bi jih rešil iz tega mučnega stanja Andrej, ki je prišel z vozom po snopje. Tako veselo je prižvižgal sèm po strnišču, da bi vsakdo mislil, pod solncem ga ni zadovoljnejšega, nego je on.

»Reza, ali te ni sram?« nagaja že iz dalje, »vélika dekla si pri Korenu, pa te staro babšè vžene«.

A odgovora ne dobi na to pušico.

»Danes ste pa menda vse babnice gluhe«, izziva jih zopet, opazivši, da med njimi ni vse tako redno in mirno, kakor bi moralo biti.

Voz se ustavi.

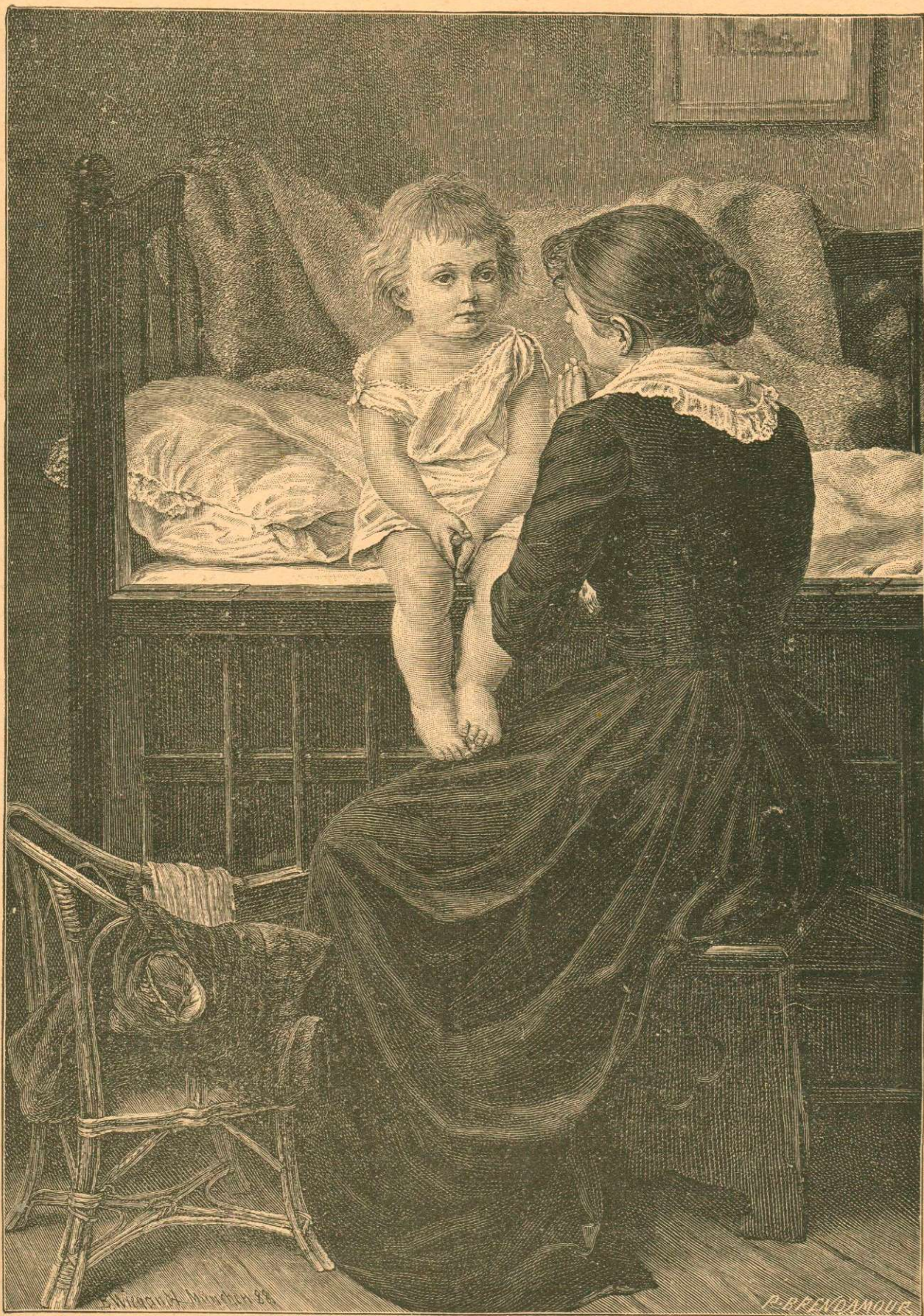
Andreja se polasti zvedavost, zakaj danes sicer tako gibčni jeziki nenavadno mirujejo. Smejé se sname z ročice na vozu pletenico, v kateri je pripeljal ženam dopoldanja málico.

»No, tukaj sem vam prinesel zdravilo, s katerim se zavozljani jeziki razvezujejo in zamrznjeni tajajo. Katera ga je najbolj potrebna?« pobara jih navidezno resen.

Vse molcé in navlašč še hitreje žanjejo, kakor bi bile gluhe in slepe. Vsaka se sramuje prijeti pletenico.

»Menite li, da bom čakal na vašo milost?« zamrmra hlapec in komaj zatré v sebi smeh. »Vzemi mi hitro ena iz roke, sicer vržem na tla!«

»Ker druga noče, bodem pa jaz!« ponudi se Barba nekako s strahom, vedoč, da je posegla v pravice vélike dekla.

Materino veselje.

»Tako je prav, Barba«, pohvali jo Andrej, »ti si še poštena; vse druge pa so že pregosposke. Čudno, da hočejo sploh še srp sukati!«

Barba drži sramožljivo málico v roki in ne vé, kaj bi počela. »No, dekleta, sedaj pa le vkupe!« vabi jih k sebi.

»Barba, pametna bodi, pa sama začni; pravijo, da z jedjo ni treba siliti nikogar«, svctuje hlapec.

V tem pa vendar ena žanjica za drugo odloži srp, zaveže povreslo zadnjemu snopu ter ga prinese, da sede nanj. Vse že sedé v krogu, le Jere še čakajo.

»Jera, me že jemo!« povabi jo Barba po domače, dasi je bila málica še nenačeta. A povabljenka se ne zmeni.

»Le čakaj! Vse ti bomo snedle«, opozori jo Reza, toda zopet zaman.

»Andrej, ti jo pokliči«, veli Micka, »pa vprašaj jo, kaj ji je danes, da se tako kremži kakor sedem hudih vremen. Glej, vse nas je zad pustila! Niti besedice ne moremo izviti iz nje. Pravijo, da je bila sinoči na Kleku . . .«

In vsa družba se skrivaj namuzne; še celo starikavo Barbo smeh posili.

Andrej pa se splazi tiho Jeri za hrbet in, prišedši prav tje do nje, poskoči in zakriči na vse grlo: »Jera, ali si gluha?«

»Ojoj! Jejminasta!« vikne ženica, vrže srp od sebe ter vsa splašena odskoči v stran.

»Málico sem prinesel! Slišiš? Vse ti bodo snedle!« opominja jo hlapec, da bi mu preveč ne zamerila te slabe šale.

»Kaj ti v glavo pade, da me tako strašiš?« kara ga Jera skoro brez jeze. »Še danes ti bom odstrigla lás, da se ž njimi pokadim! Vsa se tresem, tako si me oplasil.«

»No, lás ti bom že dal«, tolaži jo Andrej, »pa pojdi tje, da ti vino treslico umiri.«

In Jera, videč, da je že zadnja, sluša ga rada. Pricehtà snop ter sede na-nj. Zamudila ni nič, ker šele sedaj začne krožiti kozarec na okoli. Reza nataka po pravu, katero imajo vélike dekcle, odkar svet pomni. In glej, kolika milost! Prvega kozarca ne izprazni sama, kakor veli pravilo, temveč ga ponudi svoji današnji tekmovalki in zmagovalki.

»No, Jera, pa ti začni, da te strah mine«, napije dekla po domače. »Ta Andrej je ves muhast; ne smeš mu zameriti, saj ga poznaš.«

In odlikovani žanjici se je Reza neizrečeno prikupila s tem činom. Tovaršice pa so se smejale z Andrejem vred, vedoč, kako bridko se je njih vodnica zmaščevala.

Mnogoizkušena Barba pa je tudi dobro vedela, zakaj je Reza Andreja opravičila. Od strani je premotrujé pogledala na okrog in si mislila svojo.

Ko je Jera pila v dolgih požirkih, režala se je tudi dvorljiva točajka na vsa usta, češ, »obema sem jo vrnila«. Osrečena žena pa se je oblizovala in hvalila vino kot najbolje zdravilo za vsako bolezen.

»Vidiš, Jera«, potrjuje jo Andrej v teh nazorih, »za vsako bolezen je ta božja kapljica. Sama praviš tako in prav imaš. Zakaj torej vedno grajaš moža, ako rad vživa to zdravilo? Le čakaj, prvič ko prideva vkupe, povem mu, kaj si rekla, in da ga tudi ti rada srkaš, samo ako ti ga kdo hoče dati.«

Jero je vgnal Andrej s tem v zágato. Ako bi ne bila preje tako dobre volje, gotovo bi ga bridko plačala; a sedaj se je vgriznila v ustnici in snop popravljala.

Hlapcu pa dá to še več poguma.

»Jera, le dobro se najej, da dobiš več močij«, veli ji zopet in skrivaj po-

mežikuje ostalim ženskam, »potem pa boš meni snopje na voz podajala«.

»O, tega pa že ne, Andrej! Naj ti ga podaja katera-koli hoče, jaz ti ga ne bodem«, zavrne ga osorno.

»Jera, pa uprav ti mi ga bodeš«, draži jo zopet; »premalo te je, da bi se ubranila; če ne, pa še tebe na voz zbašem«.

»Reci, kar hočeš, jaz ga ne bom, magari, čeprav se na glavo postaviš«, zavrne mu žanjica jako razsrjena.

»Pa ga boš!« kljubuje ji hlapec navlašč ter vrže par snopov sam na voz. »Glej, ko bi bila gostačeva še pri nas, pa bi tebe sedaj ne silil. Mana se ni nikdar branila, kadar-koli sem ji kaj takega velel. Zakaj pa si jo odpodila?«

Te besede pa so jo kar privzdignile od tál, tako so jo zbudle. Dobro je poznala Korenove domače razmere, vedela vse spletke radi Jurija in Manice, a sedaj je stvar po svoje obrnila, da je pičila dva ob enem.

»Kaj sem jo jaz prepodila od Korena?« zakriči na glas. »Aha, saj vem, zakaj se tako poteguješ za njo . . . Oče je že vedel, kaj je storil, ko je postavil njo in starca pod kap . . .«

»Jera, ali se ti je po noči kaj sanjalo, da tako bledeš?« vpraša jo norčavo. »Ako bi bila ti gospod, gotovo bi naju že oklicala«.

»Oj, Andrej, brez norčije! Saj vem, kako je . . .« očita zopet. »Kdo je pa tisti, ki vedno žvižga gôri po Korenovem dvorišču in pri fari pred cerkvijo postaja in . . .«

»Glej jo no, babnico sitno!« zjezi se Andrej resno. »Menda naj tebe hodim vprašat, kdaj smem ukati in peti, boš-li morda ti pometala s svojim strupenim jezikom pred cerkvijo, kjer se zbiramo in kramljamo mi fantje od fare, ko smo bili popreje pri nauku, morda bolj

pošteno ko Žabarjeva Jera . . . Če zvedó to naši fantje, premeljejo ti tvoje suhe kosti. Veš, Jera! Manico pa mi le pusti v miru; čeprav je gostačeva, pa je vendar več vredna nego sto báb tvoje baže in še ti po vrhu!«

Reza je prišla v silno zadrego radi Mane; Barba pa je počasno mlela svoj ljubi kruhek in vse brala z obraza. Toda uverjena o nedolžnosti gostačeve hčere zbere vso svojo govorniško zmožnost, srpo pogleda Jero in reče oblastno: »Fej te bodi, Jera! Tako si stara, pa še zmerom tako neumna in zrela in še hudobna zraven. Pusti že vendar to ubogo Mano v miru. Da bi bila le vsa naša dekleta taka! Toliko mora trpeti z očetom, za plačilo pa ji je obrekovanje. Sram te bodi, Jera! Kdaj neki te bo srečala pamet? . . . O, saj vem, zakaj si ji tako ljubezniva! Lani ti je povedala v obraz, kar ti je šlo po pravici, in tega ne moreš več pozabiti . . . Prav je imela Mana, prav, saj si še danes ravno taka . . .«

»Kaj neki mi je povedala?« vpraša Jera navidezno mirna, a jeze prebledela.

»Kaj ti je povedala?« začudi se Barba. »Nikar se ne delaj še bolj neumno nego si! Raje molčim . . .«

»Da, molči, molči, Barba!« zamrmra zaničljivo Jera, vtakne preostali kos kruha v žep in odide na svoje mesto žêt. »Še pes ima pri jedi rad mir, samo jaz ga nimam«.

Tudi ostale žanjice se polagoma porazdelé na prejšnje kraje. Reza pa se ponudi sama, da gre hlapcu snopje na voz podajat: in to je bila za hlapca velika odlika, za veliko deklo ne malo ponižanje.

Govorila nista skoro nič. Andrej je bil nevoljen, Reza pa tako zmedena, da je vedno narobe podajala snopje njemu v roke. Žal ji je že bilo, da se

je tako ponižala, ker hlapec je ni prijazno opominjal, temveč režal nad njo, kakor bi ne bila nič boljša nego Jera.

Jezilo je Andreja. In kaj bi ga ne? Njegovo srce je bilo še vedno slobodno, na Mano niti mislil ni, na kako drugo še manj. Reza se je sama skrivaj zanimala za-nj, a srca ni še odkrila nikomur. Sedaj se je skoro kesala, da je to zamudila, ker ljubosumnost se ji je vselila v srce.

Naloživši snopje išče po strnišču okrog voza raztreseno klasje, ali bolje: pripravne besedice išče za Andreja, ker

za klasje je itak slepa. — Hlapec že zakriči nad konjema, da potegneta voz z mesta, Reza pa v skrajni stiski more le ziniti: »Andrej, le pazi, da se voz na-te ne zvrne!«

Kratko je bilo slovó, a to silno ljubeznivo.

»Oj, Reza, ni se treba bati!« odvrne hlapec hladno, ne da bi se ozrl.

Žanjice bi danes menda celi dan molčale, ako ne bi bilo med njimi zgovorne Barbe, ki je znala mnogo lepih stvari. Jera je molčala in hitela žeti, tudi Reza ni bila prezgovorna. (Dalje.)

M a n a.

stari bajti pod goro
Mana je doma,
Sama z materjo staro
Boren stan ima.

Pa saj sreča ni drvena,
Ni drvena, ni kamnena,
Sreča ni med davke všteta,
Ni na hišni broj pripeta.
Sreča kuka, koder je:
Skozi les in kamenje,
Skoz hodnik in skozi svilo,
Žamet in beraško krilo.
Skozi mala okenca
V prosta, sveža srčica
Raje v gostje ti priskače,
Kot v gradove in palače. —

V stari bajti pod goro
Je veselje bdelo;
Tam živelo se sladko,
Smijalo in pelo.
Kakor slavček smrečico
Poživí;
Kakor riba vodico
Razvedrí;
Je živila in vedrila
Mana zala, Mana mila
Zatemnelo kočico,
V njej pa staro mamico.

Mlado njeno srčice
Vse umeje,
Koder vtriplje, koder gre,
Srečo seje.
Razgovarja se z vetrovi,
Z dežkom drobnim in s plazovi,
S skalo sivo,
S plodno njivo,
S črno goro,
Z mlado zoro;
Razumeje vonj cvetic,
Ščebetanje drobnih ptic,
Perje javorjevo v gaju,
Angeljčke v nebeškem rajju.
Celi svet jej je odprt,
Cesto vidi v božji vrt:
Gori, kjer Bog sam prebiva,
Blagre svoje na nas vliva.
Njeno mlado srčice,
To so mašne bukvice:
V mehko usnje vezane,
Z zlatom so obrezane;
Križec je na sprednji strani,
Slabim mislim noter brani,
Sklep leskeči jih zapira,
Da jih zlodej ne prebira,
In da kaj ne kane vánje
Se ne vmaže sveto branje:
O Očetu v rajski zôri,

O Mariji, o svetnikih
 In o radostih velikih,
 Ki nas čakajo tam góri. —
 Lepih lic je Manica,
 Lepša njena dušica.
 Lepa je kot solnčna roža,
 Ko jo zlati žarek boža,
 Čista lilija je bela,
 Kot škorjanček je vesela.
 — — — — —
 Pojte gledat jo ljudjé,
 Sreče se učite ž nje!
 V stari bajti pod goró
 Sreča je domá,

Vi pa begate za njó
 Tožnega srcá. —
 V stari bajti pod goró
 Sveti mir prebiva,
 Vam pa solza za solzó
 Se po licu vliva.
 V stari bajti pod goró
 Božja nada vlada,
 Svet pozabil je na njó
 Ter brez upa pada.
 Pojte, pojte k Manici,
 Da se razvedrite,
 V njenem mladem srčici
 Sreče se učite!

J. —ek.

Podobe iz naroda.

II. V uboštvu.

(*Spisal Stavoljub Dobrávec.*)

Ko se je Tomčevi Katri tako namlelo, da se ji ni več prav zdelo brusiti tujih pragov, najela je v mali vasiči blizu Blok pritlično sobico, kamor je zahajala vračajoč se z mnogih svojih potov. Oprtala je lično pleten koš »oprtnjak« in šla nabirat po hišah kurjih jajec; nabravši nekaj stotin te drobnine in nekaj kokošij, zapregla se je v samotěž voziček, vrgla oprtavnico čez ramo, oje pod pazduho pa hajdi proti Trstu! Vozniki in gostilničarji se je niso posebno veselili, ker so kmalu spoznali, da ni potratna. Doberšen kos ovsenjaka in nekaj zrn kave v žepu, da jo je na potu spekla v gostoljubni hiši, zadostovalo ji je skoro do Trsta. Domov gredé je kupila »štruco« trdega kruha, utihotapila pest kave, pa ne veliko, ne, in zopet je bila preskrbljena do doma.

Lepa ni bila Katra, tudi ko je bila še mlada. Nekoliko prezarjavela koža, debel malce zavihan nos, sive oči in čudno top obraz, kazali so, da Katra ni krasotica. Hudomušni mladeniči so celó trdili, dasi po krivici, da ima usta prav od ušesa do ušesa. Katra seveda jim ni dišala osobito zastran tega, ker je znala povedati vsakemu »svoje«. Še ko je bila pastarica, ni mogla prikrivati nikomur tudi najpikrejše istine. Bila je sirota. Očeta menda še njena mati ni smela prav poznati; mati ji je pa umrla še mladoletni deklici, ko niti deklice ne bi mogla nadomeščati. Od tedaj ji je pa usoda zapisala tuja vrata, ki so Katro bile po petah do blizu štiridesetega leta. Ni se šopirila z obleko, da bi se v nji mladeničem prikupovala, in službo zapustivši, imela je nekaj novcev prihranjenih. Ljudje so govorili,

da je več, a res ni bilo mnogo. S tem se je Katra lotila »kupčije«. Kak starejši mladenič ali kak vdovec spomnil se je vendar kdaj, da bi Katra morda ne bila napačna gospodinja. Nekdo jo je celó vprašal, če bi ga vzela. »Molči, molči, šara stara! Moje denarje bi rad, mene pa za vzglavnik, da bi sekal drva na njem«.

Tako je Katra ostala brez snubokov in niti domislila se ni nikdar, da so ti potrebni. Sedaj je pa že tako nekam na pol samostojna, zato bi ji bili popolnoma odveč. Ko pride v Trst, skrbi jo, kdaj in kako se vrne domov; ko pride na Bloke, mami se za jajci in kuretino, potem pa zopet v Trst. Jednolično ji teče življenje in vendar se ji zdi bolje kot prej v službi — v sužnosti.

Časi drmlja po cesti po šest in več takih samokolčaric druga za drugo. Kokošji krik se glasi daleč okoli. Da se ne bi v klanjec preveč mučile, ustavijo svoje vozičke pod Smoljevim pri Razdrtem ter najmejo konja, kateremu je voznik pripel vse vozičke po vrsti tako, da seza ta karavana kar skozi pol vasi. Dospevši na vrh odšteje vsaka vozniku »groš«, prime ročno oje in vsa vrsta se pomika med glasnim pogovorom in v gostem oblaku cestnega prahu po Krasu. Bose in gologlave. a vedno vesele in kričave, stopajo »Mine« proti Trstu.

Tu pa tam jo ubira za njimi tudi Drobničarjev Nace. Vendar ga babnice v večji družbi nič posebno ne marajo.

Nace je pasel Drobničarjeve krave, odkar ljudje pametujejo; pozneje je bil hlapec. Njegov oče je bil gospodar revni koči in malemu vrtičku, a materina bolezen je pobrala še to malenkost. Mati je umrla in brezsrčni upnik je zagnal očeta z malim otrokom po svetu. Mladi Drobničarki se je deček

smilil in oče ga ji je pustil s solznimi očmi, kakor da bi slutil, da sedaj zadnji-krat gleda svojega sina, svojo kri. Odšel je na Hrvaško v šume. Tam doli v Slavoniji ga je pobil podirajoč se hrast. Za bolečinami je umrl, spomnivši na zadnjo uro dostikrat ime svojega sina. Mali Nace ni čutil ne slutil, da je sirota. Drobničarjeva sta ga rada imela, kolikor sploh more tuja mati prižeti drugega otroka. Prevzel je posel hišnega pastirja in vestno ga je opravljal, to spričalo so mu dajali, dokler ni šel od hiše. Odhod njegov iz Drobničarjevega doma pa je bil poseben odhod. Nace ni ostavil Drobničarjeve hiše kar tako morda radi kake nápak besede z gospodarjem ali gospodinjo, ne; tega bi tudi ne bil mogel nikdar storiti. Mladi Drobničar je ljubil svojo ženo jako, tako so govorili. Nikakor ni dopuščal, da bi se bila lačala poljskega dela, doma je pa že navadno le sedela praznih rok. Sosede so celó stikale glave trdeč, da pri Drobničarjevih baje žena hlače nosi, če tudi se oblači v težka svilena in draga krila. Otrok nista imela in tudi upanja nič, da jima ljubi Bog sploh kdaj navrže kako malo stvar; zato sta si mislila: »Komu neki hraniti? Živiva dokler moreva!« A nobeno brezdno, pravijo, ni tako globoko, da bi ga kdaj ne napolnili. Tudi Drobničarjeva je nagli račun spečal. Vštela sta se. Pogovarjala sta se sicer nekolikokrat, da bi Nacetu zapustila, kar jima ostane, ljudje so tudi govorili, da bode tako, in Nace je včasih pomislil, da bode morda kdaj še Drobničarjev »oče«, kakor je sedaj pastir, a tudi njega je upanje prevarilo. Prej ko mu je bilo dvajset let, postavili so jih upniki pod vedro nebo. S solznimi očmi sta se poslavljal z Nacetom. V knjigi usode človeške jim je bilo zapisano, da se ločijo njihovi potje.

Deček je šel hlapčevat, onadva pa iskat pribežališča pod tujo streho. Ko si je toliko opomogel, da je imel kak krajcar, pozneje celó goldinar, spominjal se je radodarno svojih dobrotnikov. Spominjal se je dostikrat, da bi se mu bilo v otroških letih godilo siroti še mnogo huje, ko ne bi bil imel tako dobrih, da, predobrih rednikov. Bil je varčen človek, tovariši so ga vrstili celó med skopuhe, a to je bila krivica. V gostilno ni zahajal, ali sploh redkokdaj in le za potrebo.

Nace ni bil grd. Ženske so ga celó rade imele zastran kodravih las in njegovih živih očij. Tudi govoriti je znal lepo, gladko, kar ima v ženskih vsekako neko prednost. Ko so jeli o njem govoriti, da ima že dokaj prihranjene gotovine, tedaj bi bila tudi marsikatera blagovnica rada videla, če bi jo bil »vprašal«. Toda Nace je bil moder mladenič. Pošalil se je rad z marsikatero, pošalil srečavši jo na poti ali pri vodi, a več ne. Neko leto o kresu je bil pa Nace tudi zato v zadregi. Česal se je za uhom ter odmetal kodre s čela stopajoč sam za Ožepkovimi voli. Da, prav pri Ožepku na Blokah je tedaj služil in kesal se je še dolgo potem, da se je tam domenil. Vzrok njegovemu kesanju je bila dekla, mlada Nežica, ki je o sv. Juriju došla ž njim v hišo. Rekali so ji le mlada Nežica. Bila je hči siromašnih roditeljev, ki je niso mogli nikakor preskrbeti drugače, kot da je šla sama si služiti vsakdanjega kruha. Dekle ni bilo pokvarjeno, celó svoje lepote se je prav malo ali nič zavedalo, dokler ni došlo med svet. Vsi so trdili o nji, da je neobično čedna, in jezične babe so že tedaj, ko je prišla k Ožepku, prorokovale nov lep zakonski par pod Ožepkovo streho. In niso se varale!

Nace se je res nekoliko časa otresal in krčil nejevoljno obraz, sitno se držal in osorno govoril, slednjič pa tudi tega ni mogel več. Škoda se mu je sicer zdelo, neizmerno škoda, onih par stotakov, ki jih je prihranil, od grla in ust odtrgal ter dal gospodarju shraniti. A naposled mu je le prišla na misel ženitev. Ona se ga ni branila. Vedela je, da Nace ni napačen, lastno ognjišče je pa tudi več vredno kot najeta hiša. Majhnemu možičku, gospodarju Ožepku, stvar itak ni ostala neznanana. O njem so ljudje trdno verjeli, da res »vidi skozi tri zidove«. Nobena stvar pod streho ni mu ostala tajna. Ko je zapazil razmerje med posloma, menil je: »Nace je pameten, dekle pa tudi, da ju le pamet ne zapusti!« Vzela sta se.

Na jesen je Nace kupil v vasi prazno, na pol podrto hišo in tje peljal svojo ženo. Vse, česar jima je nedostajalo, nadomeščala jima je zakonska ljubezen. Živela sta prav tako kot golob z golobico v prijetni slogi in ljubeznivem miru. A jastreb v podobi nekega zidarskega mojstra z Laškega zapazil je golobje gnezdo ter se zapodil vanj s svojimi kremplji. Bila ga je sama medena beseda in sladka obljuba. Nežica se je preveč podala njegovim zlatim besedam. Ta Lah jo je čisto spridil in spravil na napačno pot. Shajala sta se na večer, kadar ni bilo Naceta doma. Dokler mu je Lah dajal delo in zaslužek, vedel je že tako ukreniti, da mu Nace zvečer ni bil nadležen; ko je pa ta zvedel, kaj in kako, obrnil je Lahu hrbet in čuval ženo vsak večer. Ker so mu pa ljudje marsikaj natvezli, ljubosumen človek pa že tako vse večje vidi, kot je res, čakal je Laha vsako noč skrit pod ženinim oknom. Neki večer je šel mojster v pozni uri mimo njegove hiše. Morda se je to zgodilo le po kakem opraviilu,

ali je pa res imel slabe namere. Nace se zapodi nanj kot razdražen lev, podere ga na tla. Četudi je bil Lah krepkejši in bi vsakdo mislil, da bo za Naceta slabo, bil je on na vrhu, mastil mojstra nekaj časa, potem se svaljek nekam prekopicne, slišati je težke udarce, ki svedočijo, da nekemu ne bode dobro. Lah je obležal v lastni krvi na cesti. Ni bil še umrl in nekaj dnij potem so ga odpeljali na Laško, Naceta pa v zapor.

Dosedevši nekaj let, vrne se zopet na Bloke v svojo kočo. Našel jo je prazno. O ženi so mu povedali sosedje, da je zginila neke noči, Bog vé kam? Najbrž na Laško. — Lotil se je samotarstva ne maraje skoro nič več za človeško družbo. Sam si je kuhal, sam pral, sam jedel in tudi sam posodo pomival. Že kasno ga pride neki večer klicat županov hlapec iz sosednje vasi trdeč, da ga želi videti neka tuja ženska. Nekaj zavoljo radovednosti, nekaj radi poslušnosti, ker ga kliče oče župan, šel je Nace s hlapcem in videl je zadnji-krat — svojo ženo. Priliznjeni zapeljivec jo je zavrnel . . . Prevarjeni zakonski mož odpusti svoji ženi in se spravi ž njo ob njeni smrtni postelji. O čem sta govorila in kaj mu je oni večer povedala, tega ni nikdar pravil. Tudi pri pogrebu ga ni bilo.

Ta dogodba ga je vidno pobila in še manj se je kazal ljudem, kot prej. Mnogo tednov je tako samotaril. Poslednjič si je pa začel misliti: vsake reči je enkrat konec, tako bodi tudi z mojim žalovanjem po nezvesti soprogi. Jelo mu je nedostajati celó najpotrebnejšega živeža. Treba je bilo torej začeti skrbeti za »ljubi kruhek«. Videl je, kako se Tomčeva Katra maliči z jajci in kurami v Trst, z rožiči, limonami in utihotapljeno kavo pa zopet na Bloke, videl

jo je in kolikor dalje je premišljal o načinu, kako bi si v bodočnosti pridobival kruha, toliko primernejše se mu je dozdevalo, da bi kar Katro posnemal. Takoj je sklenil začeti slično »malo kupčijo«. Z leti je korakal sicer že proti petdesetaku, a živ človek ne more v grob, živi pa rad vsakdo, še črvič v prahu tako, kakor mu nese. Drobničarjev Nace je pa tudi še močan in zajetnega života, ne junak sicer, krepak pa skoro še bolj kot za mladih nog. Vrbarjev košeplet mu je prodal koš, to je, zmenila sta se tako, da mu Nace odšteje zanj, ko se prvokrat vrne iz Trsta, tri šmarne petice. Dobil je ličen koš-oprtnjak in ponašal se je ž njim, ker je sam mojster trdil o njem, da ga ni lepšega v treh farah. Toda dvakrat ali trikrat samo je gulil Nacetu rame v Trst in že mu je bilo sojeno, da mora spremljati svojega gospodarja le na domačih potih, v Trst pa nikdar več. Nace je sklenil, da tako ne more več. Noge ga še nosijo, noge, ali rame, pleča in križ so pa že odpovedali. Kot pameten človek je spoznal takoj, da bi bilo lažje z vozičkom. Takoj drugi teden ropotal je samotěž voziček pred in za svojim gospodarjem po tržaški cesti. S svojim početjem je bil s Tomčevo Katro kmalu navskriž. Ona si je prisvajala nepovržno pravo do pobiranja jajec in kur po vsi bližnji in daljni okolici. Nace je trdil, da je že od nekdanj to pravo mednarodno in ga nikdo ne more kratiti. Kriza se je končala s tem, da si je Nace molče izvolil oddaljenejša kraja, kar mu je Katra — seveda živeti moramo vsi — istotako molčé dovolila. Jezila sta se pa še oba. Vendar se je ta jeza po mnogem srečevanju jako zmanjšala. Naposled je ni bilo že skoro nič več, le prijateljsko občevanje začeti je bilo obema težko. Ker je pa

Nace Drobničarjev kot mlajši pristopnik hotel s svojo tekmovalko živeti v miru in spravljivosti, pozdravi jo nekoč iz Trsta gredé med Postojino in Rakekom na nekdanj zloglasni »Ravbarkomandi« tako-le: »Bog daj dobro, Katra! Mari si zato jezna, ker tudi jaz kupčujem? Potreba je prisilila v to tebe in mene. Pa kaj bi se trgala o tem! Jaz te bom puščal v miru, če hočeš le tudi ti mene«.

Katra se ustavi in drži oje svojega vozička z obema rokama pred seboj. Oči ji švigajo kakor o blisketanju. Ko pa sliši, da bi ta usiljenec, ki živi le po njeni milosti, hotel še prijatelj biti ž njo, zapodi se jezno s svojim vozičem mimo njega, povozivši mu desno nogo in na levi pekoče kurje oko, tako da Nace prav krepko zakolne, Katra pa sika nanj, kolikor more:

»Šleva, kljukec, starec, pepec, tepec, sivec, ti boš tukaj nam, starim kupčevalcem še v nadlego? Mar bo cunjar kramarjem napijal? Ti se boš še z menoj bratil, ti ropar, ki si slabši od onih, ki so Kristusa na križ pribijali. Ti si ubil Laha; zakaj si bil pa zaprt? Ti, ti — —« Nace ni vsega slišal, ker je v bolečinah in groznih mukah klecal svojo pot po cesti z nesrečnega mesta.

Oba sta za trdno sklenila nasprotno sovraštvo, kar se pa v istini ni vleklo baš tako daleč. Res, dostikrat sta se Katra in Nace srečala na poti iz Trsta in v Trst in prav tolikokrat sta se tudi strašno grdo pogledala. Ljudje so trdili, da bi se rada kar prebodla z očmi. Nace se je o taki priliki spomnil povozenega kurjega očesa, Katra pa omejene samooblasti v kupčijskih stvareh rodnega kraja. Pravijo, da se skrha vsakoršno, tudi še tako brušeno orožje. Če pa trdo jeklo odjenja, kako ne bi trma človeška? »Ničesar stalnega ni na

svetu«, vzdihnila bi bila lahko nekega dne Katra, ko je stopala z Nacetom uštric po cesti.

Zgodilo se je pa tako-le:

Slučajno je šla tedaj Katra sama z dobro obloženim vozičem proti Trstu. Najstrmejši klanec na vsi ti poti je od nekdanj Smoljevo pri Razdrtem. Sama ni mogla nikakor iztegniti. Ustavi se pod klancem in premišlja, kaj bi ukrenila. Srebrnega »groša« je pač škoda, da bi najela konja. Stiskava, kakor je bila, ni se mogla odločiti ni na levo ni na desno. Kakor pravi rešenik v sili, pridrmlja za njo Drobničarjev s svojo »kupčijo«. Nejevoljno se Katra obrne v stran, kakor da ne vidi in ne sliši prihajalca. Sklenila je že, da nikakor ne poprosi pomoči tega dedca, kljukca, starca, skoro rajša pa že najme. A srebrni groš? Tega je pa vendar le škoda! Nace takoj spozna njeno zadrego, toda spomnivši se dogodka na »Ravbarkomandi«, zakadi se mu pod nos, kakor ne vem kaj, in kmalu bi bil šel molčé mimo Katre, svoje nasprotnice. A premagala je v njem tudi sedaj njegova dobrodušna stran. Kakor da bi ga nekaj zbôdlo prav v srce, tako nehoté se je ustavil, in Katra — čuda! — ta ga ni več tako »strašno« grdo pogledala. To ga je nekoliko utešilo.

Za trenotek pozabi vse nekdanje nevesečnosti in se sam ponudi:

»Katra, bode-li treba pomagati?«

»I, rada bi videla, če nimaš sam preteško«.

»Ne bo ne sile. Mislim, da že pojde«.

Molče sta potegnili na vrh najprej njen voziček in prav v tako tajinstvenem molku stopala sta zopet do Nacetovega pod klanec. Dospevši drugikrat na vrh, vzdihnila je Katra kakor iz globočine svojega srca:

»Hvala Bogu, zdaj sva pa že dobra«.

S tem je bil storjen pa tudi začetek raznim pogovorom, ki so jima krajšali pot čez Kras, ne samo sedaj, marveč mnogokrat poznej, ker odslej sta Katra in Nace skoro vedno le skupno vozila. Popotniki so se jih že tako privadili, da so ja mnogi imeli za poročeno dvo-

jico, četudi ni bilo ni malo res. Nace je sicer tudi o tem že skrivaj premišljeval, bržkone tudi Katra, a do resnega pomenka o tem le nista mogla. Njega je do cela izučila prva žena; ona si je pa mislila, da je skoraj boljše tako, kot da bi revščino tlačila na kup. (Konec.)

Erazem Tattenbach.

Žaloigra v petih dejanjih.

(Spisal Prokop.)

IV. Dejanje.

1. prizor.

(Soba v Tattenbachovi palači v Gradcu.)

Grofica. Dr. Gallus.

Gallus.

Ljubezen do gospoda in rodbine
Privêla me je v mesto na vaš dom.
A dlje ostati tu mi brani čast.
Zato odidem.

Grofica.

Kaj vam je za Boga?

Gallus.

Gospa, neznano biti vam ne more.
Saj ni neznan vam podli mož — pisar.
Klevete je govoril zoper mène,
Pred licem me je grofovim oblatil.
Jaz pa služiti ž njim ne morem več
Pod jedno streho svojemu gospodu.

Grofica.

Takoj, ko se povrne, bode nas
Zapustil, moral bode zapustiti.
Kaj pravi grof?

Gallus.

Ne vé o tem naklepu.
Povedati mu sam ne smem, ne morem.

Preveč ima skrbij in drugih mislij.
Vznemiril bi ga morda moj odhod,
Razljutil bi se morda nad pisarjem,
Drvil bi se v nevarnost radi mène.

Grofica.

Resnično vam povem, da vas ne umem.

Gallus.

Vse bodete umeli kmalu jasno.
Le to vam dém: varujte se pisarja,
Ravnajte ž njim ljubó, oprezno, varno!
Uloga mu je izročêna, žal
Da prevelika in prevažna zanj.
Todà govoril sem. Bog čuvaj vas!
Na mrzli sever pojdem in naprej . . .
Spominjal se vas bodem z gorkim srcem.
Bog čuvaj vso rodbino slavno vašo,
Nikdar ji zvezda sreče ne utrni!

Grofica.

Počakajte Erazma, Gallus!

Gallus.

Z Bogom! (Odide).

2. prizor.

Grofica.

Odšel je torej. Kaj mu je? Ne vem
O koliko stvarij mi je neznanih!

Temà je dušo mojo zagrnila,
 Temà, stotero strašnih slutenj. Bog!
 Zakaj na pómlad smo se preselili
 Iz grada v mesto sèm? Zakaj Erazem
 Poveša glavo in premišlja za-se?
 Zakaj se Weiler več ne vrne? Gallus,
 Zakaj je žaljen dom zapustil naš?
 Vse tajno, strašno tajno okrog mène.
 Vse šepeta, vse skriva nekaj v sebi.
 A jaz le slutim, v slutnjah pa trpim.
 Razkriti mora mi Erazem vse!
 Razjasniti resnico mojih slutenj!
 In ako je zarotnik . . . Kdo prihaja?
 Erazem mračno zroč in — Zrinski ž
 njim. (Odide).

3. prizor.

Tattenbach. Zrinski.

Tattenbach.

Kam pač je nesel pismo? Kleti Weiler?
 Skrbi me.

Zrinski.

Meni ga izročil ni.
 Nihče ga videl ni na mojem gradu.
 To vem. Vendar ne boj se, Tattenbach!
 Izgubil ga je morda.

Tattenbach.

To pač ne.

Zrinski.

In ko bi tudi nas izdal pri vladi,
 Prepozno je, da bi nam škodovalo.
 Pustiva te skrbi. Dogovoriva se!

Tattenbach.

Je-li drugodi trdno vse?

Zrinski.

Vse trdno.

Razburjen je po Ogrski ves narod
 In vstaje, boja komaj pričakuje.
 Zavezniki trdnjave čuvajo,
 Le prapor zavihra naj skoro!

Tattenbach.

Huda bo.

Pazimo in na vse moči skrivajmo!

Zrinski.

Na prste bi seštel somišljenike
 Cesarjeve. Pristopil je k zaroti
 Glavar Goriški, Karol Turen, grof.
 Mihajlu Koributu sem sporočil,
 Da Avstriji poslednja bije ura.
 Poslal sem dvanajst tisoč zlatov Turkom,
 Priklenil ožje jih na svojo stran.
 Privržence ima Rakoczy zbrane
 V Košicah, krči se avstrijska vojna,
 Od dne do dne na burnih tleh madjar-
 skih.

Pet tisoč Vlahov in Primorcev krepkih
 Posebej na Hrvaškem sem nabral.

Tattenbach.

A moj namen prvotni bil je, Zrinski,
 Odstaviti z orožjem svétnike.

Zrinski.

Kaj to! Ne bodi strahopet! Še več
 Dosežeš lahko, kot si hôtel s prva.

Tattenbach.

Gorjé nam, ako pride stvar na dan.

Zrinski.

Z neznatnimi nikdar ne bode sredstvi
 Velikega dosegel smotra mož.
 Pomisli vendar: Celjski knez postaneš,
 Češčen, bogat, mogočen, slaven knez!

Tattenbach.

A kaj je treba zdaj? Skrivaj sem zbral
 Šest tisoč kmetov, podanikov drugih,
 Ki čakajo le mojega povelja.
 Poskril sem v grajskih shrambah tudi
 nekaj

Orožja. Razodeni svoj načrt!

Zrinski.

Hiteti treba, to najprvo pômni!
 Čim brže morem, v domovino spém,
 Da uredim priprave in izberem
 Vodnike zanesljive manjšim trumam.
 Povelja čakajo iz Carigrada
 Načelniki trdnjav in Ogrri sami,
 Kedar izide, vstaja završi.

A jaz privedem tiho svoje Vlahe
Iz Ogrske na štirskje zemlje tlà.
Pripravljen bodi takrat tudi ti,
Imej vojnike zbrane okrog sebe!
Nad Ptujem na ravnini nedogledni
Pridruži moji môči svojo moč!
Potem se vkupe Gradca polastiva.

Tattenbach.

In kaj potem?

Zrinski.

Svoboden bode jug.

Tattenbach.

In krog oblastnih svétnikov na dvoru
Poklanjal bo se zmagovalcem — nam.
Pač bode čutil cesar v oni sili,
Kje klije moč države, — da le v nas,
Da nam njegovih dvornih móž objest
Nikdar ni bil, nikdar ne bo ukaz.

Zrinski.

Vse to bo čutil in še mnogo več.

Tattenbach.

Poslušaj, Zrinski, tak je moj načrt.
Po noči bom privel bojniov nekaj
Po skrivnih hodih v mestni grad.
Prostori so mi znani, bil sem v njih.
Ko mesto vojna najina obkoli,
Tedaj naj iz osrčja mesta h krati
Izide boj in ob straneh razsaja.
Preplašen bode ljud in straža vsa.

Zrinski.

Izborna misel! Kakor meniš, stôri!
Pripravljalj skrbno se za sveti boj!
A jaz še danes Gradec zapustim.
Ugodna tla za boj. — Pregledal sem.

Tattenbach.

Nad Ptujem snideva se z vojno torej?

Zrinski.

Da! Konec tega meseca, spomladi. —
Pred dušo vedno plavaj ti namen!
Pravico bode branil najin meč.
Pogum velja! Nazaj ne moreš več.

(Odide).

4. prizor.

Tattenbach. Marko.

Tattenbach (sam za-se.)

Nazaj ne morem več? Nič več?

Marko.

Gospod!

Tattenbach.

Kakó? Ti tukaj? Kako vest donašáš?

Marko.

Vi ste mi naročili pred odhodom,
Da vam naznanim vse . . .

Tattenbach.

Naznani torej!

Marko.

Vse, kar se bo zgodilo ókrog grada . . .

Tattenbach.

Povej mi hitro, kaj se je zgodilo!

Marko.

Vse, kar se tiče skrivne vojske in . . .

Tattenbach.

Ne mudi dalje me! Povej, kar veš!

Marko.

Armada silna je vršela mimo
Ob Dravi na Hrvaško, to sem zvedel,
Krvava bode kmalu vojska, čujem . . .

Tattenbach.

Hm! Na Hrvaško? Bog ve, kaj si videl?

(Za-se).

Mogoče vendar. A čemu, od kodi?

(Zamisli se).

Marko.

Drvarji pa in rudokopi v gorah
Ustavili so delo.

Tattenbach.

Brez povelja?

Marko.

Na boj za grofa, klikajo po selih,
Želé orožja in vodnika — vas.

Tattenbach.

Nestrpni ljud! Tje moram, kar najbrže.
Kaj dalje veš?

Marko.

Nič druzega, gospod.

Tattenbach.

Kdaj se z nevesto Ano poročiš?

Marko.

Po praznikih, gospod. Hujskač je mrtev.

Tattenbach.

Kaj meniš reči? Kdo je hujskal?

Marko.

Weiler.

Tattenbach.

Mogoče-li, za Boga? Weiler mrtev!
Povej mi vsaj!

Marko.

Tri dni že spi pod rušo.
Pod hrastom v gozdu sva ga našla z Ano
Pol-mrtvega. Iz ran je vrela kri.
Nabirala sva suhe brše ravno.
Kaj sva hotela ž njim? Iz trt sva splela
In sróbotá nosila. Varno potlej
Nalóžila sva ranjenca na mrežo.
Sicer nikdar prijatelj ni mi bil,
Nevesto mi je motil, v mēni žgal
Sovraštva, ogenj ljubosumja često,
A takrat sem pozabil vseh krivic.
Ko je med potjo tiho, težko ječal,
V srce se smilil je obema nama.

Tattenbach.

Je-li umrl?

Marko.

Na poti je izdihnil.

Tattenbach.

Govoril nič?

Marko.

Govoril, toda malo.

Samó pretrgane besede pomnim:
Izdajnik... pismo... smrt... cigan...
morilec.

Tattenbach (razjarjen).

Izdajnik? Pismo? (Mirno na videz.) Dobro,
Marko idi!

Zahtevaj spodaj vina in jedij,

Prenoči tudi danes v moji hiši.

S teboj jaz sam pojezdím jutri v grad.

Marko.

Takó bom storil. (Hoče oditi.)

Tattenbach.

Čakaj, Marko, dej,
Sporóči dóli, da naj Gallus pride!

Marko.

Sporočil bom, gospod. (Odide.)

Tattenbach (za-se.)

Izdajnik! Pismo!

5. prizor.

Tattenbach. Grofica.

Tattenbach (v tla zroč.)

Čuj, Gallus, Weiler je umrl.

Grofica.

Erazem!

Zapustil nas je Gallus radi njega.

Tattenbach (osupel.)

A vi ste tu?

Grofica.

Pač čudno se vam zdi!

Družica sem vam redka, skoro tujka.

Tattenbach.

Zapustil nas je Gallus? Kdaj se vrne?

Grofica.

Nikoli več.

Tattenbach.

Kako je to mogoče?

Pisarja črti, vem, a ta je mrtev.

Grofica.

Umrl je Weiler! Škoda ga pač ni.

Tattenbach.

Ubil ga je cigan, tako bi slutil,
Iz maščevanja, ker mu je nekoč
Premotil sestro.

Grofica.

Pódló to srce!

A vi ste zopet polni nemirú.

Tattenbach.

Razburila me je o smrti vest,
In poročila druga . . .

Grofica.

Neugodna?
Za Boga, dejte mi resnico enkrat!
Odkodi vam prihaja vest na vest?
O čem? (Tiho.) — Smem-li izreči svojo
slutnjo?

Tattenbach.

Povsem neznano vam gotovo ni.

Grofica.

Zarotnik ste v zavezi Zrinskega.

Tattenbach.

Na tem ni zla. Kaj zrete plaho name?
Pravice sme iskati si vsakdo.

Grofica.

Erazem, jaz pa se bojim. Poznam
Pohlepnega moža, ki ščuje vas.
Naj zmaga, ali bode zmagan on,
Ob njem sijala vam ne bode sreča.
Gorjé, nevarna je zaveza ž njim!

Tattenbach.

Kaj hočete?

Grofica.

Erazem, blagor vaš.
Sme-li soproga zvesta govoriti?

Tattenbach.

Bojite se brez vzroka. Stvar je sveta.

Grofica.

Rotim vas, odstopite od zaveze!

Tattenbach.

Ne morem. Prošnje so zaman. Nikakor!

Grofica.

Beseda moja malo vam velja.

Tattenbach.

Beseda moška mora več veljati.

Grofica.

Beseda ena le drži na veke:
Rojena iz srca in iz razuma.

Tattenbach.

Ne bom odstopil, ker ne morem več.
Antonija, prepozno prosite.
Naj vodi tudi Zrinskega in druge
Pohlep časti, bogastva in moči,
Jaz hočem le ponižati do tal
Ohole glave dvornih svetovalcev.

Grofica.

Prepozno prosim?

Tattenbach.

Kaj naznanja sluga?

Sluga.

Duhovnik neki hoče govoriti
Takoj z gospodom grofom.

Tattenbach.

Pride naj!
Kaj hoče? Kdo je neki? Že prihaja.

6. prizor.

Prejšnja. Duhovnik.

Duhovnik.

Smem-li o tajni stvari govoriti? (Pogleda
gospó.)

Tattenbach.

Soproga moja naj vas ne ovira,
Pred njó skrivnosti nimam. Prosto vam!

Duhovnik.

Z Dunaja naravnost sèm prihajam.
Gospod, vi dobro veste, kje je Zrinski.
Odgovor mu imam donesti z dvora.

Tattenbach.

Kako naj ravno jaz zanj dobro vem?

Duhovnik.

Da se spoznamo bliže, vedite:
Poverjenik, poslanec sem njegov.
Zarota mi je znana, kakor vam,
Vsem svétnikom na dvoru in cesarju.

Grofica.

Moj Bog!

Duhovnik.

Svetujte mi, kam jezdim naj
Za Zrinskim. Lobkowitz želi mu dobro.

Lehkó se reši. Prosi naj za milost!
Dosegel bo jo, kakor i Nadasdy.
Toda hiteti mora in naklep
Nemudoma razdreti.

Tattenbach.

Kak naklep?

Duhovnik.

Takoj, ko boj se vname, bodo namreč
Zgubljeni vsi zarotniki in Zrinski;
Rešitvi je odsojen čas poslednji.
Ponavljam svojo prošnjo, gospod grof.
Kje biva Zrinski zdaj? Rešite ga!

Tattenbach.

Iz Gradca se je vrnil na Hrvaško.
Preresen zdi se položaj vam, menim.

Duhovnik.

Gotovo najdem-li ga tam?

Tattenbach.

Gotovo.

Duhovnik.

Bog vrni vam za važno poročilo.
Le to še dém: na varnih niste tleh.
Poskusite nazaj, dokler je čas! (Odide.)

7. prizor.

Prejšnja brez duhovnika.

Grofica.

Erazem čuli ste zadosti. Strašno!
Prezirati se več ne sme nevarnost!

Tattenbach.

Tako ob nič še nismo, ne verujte!

Grofica.

Ne bode-li ni zdaj moj opomin,
Iskrena prošnja moja obveljala?

Tattenbach.

Lehkó ni odstopiti niti zdaj.

Grofica.

Poslednji teče čas, sprog, hitite!

Tattenbach.

Nakane moje malo so kaznjive.

Grofica.

Razlôžite cesarju svoje misli!
Največja sredstev moč je pravi čas.
Prepozno bo. Sklenite! Čas beži. —

Tattenbach.

Kar marno sem snoval nočij stotero
Tega ne morem v hipu opustiti.

Grofica.

Erazem, pri ljubezni vas rotim,
Ki naju je združila, naju druží,
Hitite pred cesarja in prosite!

Tattenbach.

Ne téši-li zavest dovolj vam srca,
Da sem nedolžen?

Grofica.

To me s strahom polni.
Nedolžna žrtev često prva pade,
In hujše nas boli pogled na njó.

Tattenbach. (Plaho.)

Kaj hoče zopet sluga?

Grofica.

Plašno gleda.

Sluga (prestrašen.)

Sodnik, vojaki s silo so prodrli,
Braniti nisem . . . Toda tu so, glejte!

8. prizor.

Prejšnja. Sodnik. Vojaki.

Sodnik.

V imenu svetlega cesarja vas
Pozivam, da sledite brez upora
Vojakom tèm in mèni pred sodišče.

Grofica.

Gorjé!

Tattenbach.

Želim, da mi poveste vzrok.

Sodnik.

Zató ni časa ni prostora tu.
Zagovor in izgovor bodo vam
Sodniki dovolili pred seboj.

Grofica.

Nedolžni ste, Erazem, govorite!

Sodnik.

Če ste nedolžni, zlo vas ne zadene.
A zdaj nas ne mudite, noč je zunaj
Zaman sta tu zagovor in izgovor.

Tattenbach.

Moj Bog, li ni pravice?

Sodnik.

Urno, urno!

Grofica.

Erazem, kaj storiti?

Tattenbach.

Svoj namen
Razkril, dokazal bom, da sem nedolžen.
Antonija, bodite mirne duše!

Grofica.

Zakaj prišlo je to gorjé na n...?

Sodnik.

Poslednjič vas pozivam.

Tattenbach.

Tukaj sem.

Grofica.

Bog čuvaj vas! Rešite se, Erazem!
(Soproga objame plakaje Tattenbacha, vojaki ga
obstopijo — zastor pade).

Človeška srca.

(Povest. — Spisal Jos. Krasjanin.)

II.

Pva meseca pozneje so volili Jelenovci novega župana, ker je bil potekel dosedanjemu obrok. Skoro vsi so volili župana Kneza, da ostane še nadalje v svoji časti, le nekateri z načelnikom Vencem niso hoteli glasovati zanj. Zmagala je seveda večina, a Venec se je jako zameril Knezu. Njuno prijateljstvo je bilo pri kraju. Po volitvi sta se prav pošteno sprla.

»Ali ste mislili, Venec, da ostanem na cedilu! Pa ni tako! Moji ljudje me ne zapusté«.

»Vem, vem, župan, vem. Saj ravno zato nisem hotel glasovati za vas, ker je volitev strankarska. Dolžniki vas volijo izvestno«.

»In prav vi ne glasujete za-me, kateremu sem storil marsikako dobroto in — —«.

»Povabil na obed? Kaj tisto! Tudi jaz vas povabim, ako hočete«.

»Tega nisem mislil«, popravlja Knez, »temveč 200 gld. sem vam oni-le dan posodil in potem Bog vé, kako bi se utegnilo zgoditi. Moja hči in vaš Janez se nekam rada vidita. Naj bi bilo radi njega: saj bi mi ne prišel z golimi rokami v hišo, niti moja hči v vašo. A ker ste vi tak mož, povem vam prav iz srca, da se ne zanašajte na tako ženitev. Recite sinu, da mu ni treba hoditi za mojo hčerjo ni malo ni dosti! Tako — in z vami ne govorim več«.

To je Venca razdražilo.

»Mojega sina pustite mi v miru! Boljši bode nego vaš učeni gospod. Moj sin mi ne dela sramote, o vašem se pa ne sliši nič dobrega. In drugič, ne kvasite mi o 200 goldinarjih! Izpo-

sodil sem si jih res od vas, dobro vedé, da pridobim še jedenkrat toliko pri kupčiji z vinom. Zanje sem nakupil vina po 10 gld. hektoliter ter je zmešal s svojim. Vse skupaj sem prodal spomladi po 30 gld. Ne mislite, da samo vi znate pridobivati. Menite, da se vas kaj ustrašim, če gledamo na denar? Vidite, povem vam po pravici — a to so le besede — ako bi prišla vaša Lojzika k nam v našo hišo, jaz ji zapišem šest tisoč gold. čistega denarja. Vidite! Toda ne pride k nam, ker je nismo vredni. A še manj ste vi vredni biti njen oče. Ali ste me slišali? Sedaj pa me idite tožit, ako sem morda žalil vašo čast. O denarju pa mi ne govorite več, katerega sem vam vrnil takoj po petih mesecih!»

Venec si je kar pot s čela brisal, tako je bil v ognju. Toda častiželjnemu skopuhu Knezu se je v srcu spočela in takoj rodila strašna, črna misel.

»Venec, ali me hočete imeti za norca? Kdaj ste mi vrnil onih 200 gld.? Jaz jih nisem ni videl ni štel. Veste, preklicano malo mi je do 200 goldinarjev, toda, da bi me prav vi vodili za nos, temu se upira moja čast. Ali mislite, da sem otrok, ki se je včeraj porodil? Ne, tako neumen nisem. Pri tej priči zahtevam, da mi vi, Venec, ki ste tako strašno bogati, vrnete mojih 200 gld., če ne vam jutri naredim tožbo«.

Vencu je zadrhtelo srce od čudenja.

»Knez, jaz sem vam vrnil vse! Ali ste tako nepošteni, da zahtevate od mene povračilo v drugič?»

»Tudi, ako bi je dvakrat plačali, vam bi malo škodilo. Saj ste bogati. Toda meni jih še niste — niti jedenkrat. Ali se vam morda sanja? Imate-li pobotnico?»

»Glejte ga, kdaj pa sva si dajala midva pobotnice? Nama je bila zadosti

moška beseda. Sedaj pa sem vas spoznal, kakšen mož ste. Ako pa res mislite, da dobite od mene denar po krivici, morate se poprej oglasiti pri sodišču!» odgovarjal je Venec.

Knez je prebledel.

»Jaz prisežem! Toda ne govorite mi o nepoštenosti, sicer vas tožim še radi razžaljene časti!»

Moža sta se razšla.

Venec se je dobro spominjal dneva, ko mu je odštel posojenih 200 gld. v Knezovi hiši, a tako nesrečno, da ni imel nobene priče, ker ni pričakoval kaj takega od svojega prijatelja. Lahko bi tudi on njemu kaj utajil, toda branila mu je krščanska vest. Še vedno je upal, da se umakne Knez, toda premalo je poznal skopuha.

Pri razporu se je bila Kneza lotila izkušnja, da bi še enkrat zahteval denar. V izkušnji se človek pokaže, kako je trden. Pri Knezu se pa menda zli duh ni moral dolgo truditi, da bi ga zavêl. Tako brzo zavesti je možno le ošabnega človeka, ker napuh je začetek hudobije.

Knez je torej tirjal pred pravico Venca za denar. Sodnik je zahteval prisego.

»Gospod sodnik!» izpregovori Venec. »Ne dajte mu prisega, saj mu denar odštejem brez prisega«.

Poštenemu Vencu je bilo mnogo bolj žal radi krive prisega nego radi denarja. Zdelo se mu je grozno, da bi se Bog, gola resnica, klical na pričo laži. Toda uradnik je zahteval prisego.

»Ako Knez priseže, dobi denar, drugače ne. Mi moramo v takih slučajih zahtevati prisego, tudi če se bojimo, da bi dotičnik prisegel krivo«.

Knez torej priseže. Od tedaj ga ni mogel Venec videti.

Knez gre domov. Popoldne pošlje Venec po sinu Janezu denar h Knezovim

ter zahteva pobotnico. Knez je bil v zgornji sobi. Bilo mu je slabo. Pobotnico, ki je bila spisana pri sodniji, pošlje Knez po Antonu doli v izbo. Anton nese potem denar očetu.

»Oče, tu je denar od Venčevih. Nate, shranite!«

»Pojdi k hudiču v peklo — ti in denar«, razjari se Knez, katerega je grizla huda vest. »Jaz ga nečem, imej ga ti!«

»Jaz ga tudi nečem. Toda, oče kaj vam je, čemu se tako razburjate?«

»Poberi se od mene!«

Anton se spravi iz sobe in zdelo se mu je, da ga je mati morda zatožila pri očetu. A ni mu šlo v glavo, zakaj oče se ni nikdar veliko zmenil za besede svoje soproge.

V nedeljo popoldne je šla Knezova Alojzija malo iz vasi v svoj cvetličnjak na domačem vrtu. Naproti ji je prihajal Venčev Janez, s katerim sta večkrat govorila. Z nobenim drugim mladeničem ni izpregovorila besedice, ker nobeden ni imel tako lepih svojstev, nobeden se ni vedel tako dostojno, kakor on. Alojzija in Janez sta skupaj hodila v šolo za mladih dnij; oba sta bila pobožna, oba slična v mislih in nazorih, oba udana svojim roditeljem. Sličnost pa je povod ljubezni in prijateljstva. Torej ni čudo, ako sta se videla rada. Ljubezen je dar božji, lep in čist, kakor vse, kar pride iz roke božje; a poželjivost jo okuži često, da je sladnostna in nizka, nedostojna za človeka po razumu tako visoko nad živaljo stoječega. Krščanstvo pa ima vzor čiste ljubezni in podaje mladini čistih nagibov za lepo ljubezen. Ta vzor ljubezni mora posnemati ljubezen matere in sina, mladeniča in deklice.

Janez je prihajal Alojziji naproti, a ugledavši deklico, zavil je na stransko pot, ker mu je bil oče prepovedal, da

ne sme govoriti z njo. Deklica pa ni vedela o razporu med očetoma in je menila, da se je le zamerila mladeniču.

»Janez, ali se me ogiblješ? Čakaj no, da mi kaj poveš. Kako dolgo že nisva govorila. Slišiš?« — — klicala ga je Alojzija tiho in sramožljivo, dokler se ni obrnil.

»Kaj pa ti je, Janez, da si tako žalosten? Ali je kdo vaših bolan, ali te je zopet mačeha ozmerjala? O, ne smes gledati na vsako besedico, saj tudi mene oče večkrat graja po krivici, a vendar ga imam rada.«

»Nikdo ni bolan, Lojzika, a razpor je med najinima očetoma od včeraj, in tvoj oče nama je prepovedal govoriti.«

»Molči! molči! Ali res?« vpraša deklica prestrašena. »Kaj mi praviš? Kdo bi si bil mislil kaj takega! Pa to je le prijateljski prepir, ki se hitro poleže.«

Še dolgo sta govorila in naposled pri slovesu si obljubila, da se bodeta vendar-le časi pozdravila.

»Veš, Janez, nikar ne zameri za vsako besedo svoje mačeha ali mojega očeta. Saj beseda ni konj, in tudi ne ubije človeka. Kako bode Bog človeku poplačal trpljenje in potrpežljivost, ako se mu ne prigodi nič zoprnega? Veš, Janez! In sedaj z Bogom!« Deklica si otrè solzo. »Predno bode teden, bodeva se zopet videla!«

»Ne bodeta se ne!« zagrmí naenkrat pri vrtnih vratih stari Knez, ki se je bil do tje priplazil tiho kakor tat. »Jaz vama že posvetim, svetohlinca! Ako vaju dobim še, zlomim vama vrat obema, nepokorneža. Ti deklina hodi mi domov, in ti, Venčev, poberi se mi izpred očíj!«

Anton Knez, dokončavši latinske šole, izbral si je pravoslovje ter se odpeljal v Prago na vseučilišče. A na vseučilišče

mu je moral oče vedno večje svote pošiljati. Mati je opominjala očeta, naj nekoliko brzda zapravljivega sina. Ker je Anton igral na velike svote, moral mu je Knez časi pošiljati posebne svote od 100 do 200 goldinarjev. Igra sinova in kriva prisega očetova sta čim dalje tem očitvidneje odganjali blagoslov božji od Knezove hiše.

Prišlo je l. 1878., ki je vzelo mnogo slovenskih mladeničev za bosensko vojno. Ravno v Jelenovem pa je imel vojaški nabor obilno žetev. Trg daje leto na leto vojništvu mnogo krepkih mladeničev, ki posveté cvet svojega življenja sreči domovine. Venčevi so prosili gosposko pismo, da bi jim oprostila sina Janeza. Venec se tudi ni bal, da mu vzamejo sina, ker je bil sam že prileten in onemogel. Toda v neizrekljivo žalost Venčeve družine so ga vzeli kot sposobnega, ker je bil brez hibe. S solzami se je poslavljal od roditeljev in Alojzije Knezove. Mladenič je šel. Saj ni šel sam, temveč še mnogo mladeničev iz vasi. Nikdo ni vedel, ali bode še kdaj obdeloval domačo zemljo. Kmalu se je približal vinotok, čas odhoda.

O kako so poslednji dan matere in hčere radostno postrezale svojim milim sinovom in bratom! Mati je za popotnico sinu pekla kolač, morebiti poslednji v življenju. Sestra je šla v »breg« (vinograd) k najlepšim trtam, kjer je bilo grozdje že rumeno, kakor vosek, in natrgala polno košarico, da si bode dragi brat močil usta na parniku, vozeč se iz Trsta v daljne kraje. Tu je postala mlada sestra ter se — upirajoč oči na morje — zamislila: »O dragi bratec, jutri osorej se bodeš oziral sem gori in oddaljeval od domačih tál. O, dosedaj skoro nisem vedela, kaj je brat. Kolikokrat sva se zbesedila in potem si kmalu podajala kruha in sadja! Kako

dober si mi bil! Kako sva se ljubila! Kako bodem živela brez tebe?« — in deklici so kapale solze iz očíj.

O kako sladko bode bratu grozdje, katero je utrgala in prinesla sestra! Vsak grozd je previdno pogledala in potehtala v nežni roki ter ga naposled nehoté orosila s solzo bratovske ljubezni.

Hišni oče pa je doma v kleti s težavo prodrl v kot do zida, kjer je ležal sod s pajčevino zapreden, navrtal ga ter napolnil veliko steklenico z vrbovjem prepleteno, da si bode »fant« na morju ogrel srce, kadar mu zablodi motno oko na domače hribe. Skoro bi se tudi njemu ukradla solza na steklenico, ako bi je ne bil prej obrisal z žuljavo roko. Pije tudi sam iz steklenice, pritoči zopet do grla in jo zatakne.

Alojzija, poslovivša se od Janeza že poprej, pošlje mu zvečer še listek z napisom: »Z Bogom! Kogar Bog varuje, ne more mu nikdo škodovati. Molila bodem zate«.

Kakih 25 mladeničev, novakov, šlo je pozdravit še svojega dušnega pastirja. Priletni mož, ki je bil krstil malone vse one mladeniče, bil je zeló ginen. Smehljal se jim je, a iz očíj so mu drle solze radosti in bolesti. Želel je, da bi zjutraj prihodnji dan še enkrat prejeli sv. zakrament — res popotnico — iz njegovih rok. Vsi so mu obljubili, tako so mu bili udani.

V vsako hišo, kjer so imeli novaka, šli so pozdravit roditelje. Povsodi so jim postregli in dali najboljšega za grlo in pod zob, kar je imela hiša.

»Nate, mladeniči«, rekla je vsaka mati. »Bog vam blagoslovi! Dali bodete tudi vi mojemu, kadar bode v sili in potrebi — tam doli — veste!« in njene oči so se srečale s sinovimi, a iz obojih so privrele solze . . .

Še enkrat so šli zapet mladostno narodno pesem na sredo vasi. Poslušala jih je cela vas. A ko je zadonel zvon, oznanjajoč slavo Marije in vzbujajoč spomin božje ljubezni, umolknili so vsi in se vtopili v molitev, misleč si tudi še: »Bog vé, ali bodem še slišal do-

mači zvon, ali mi ne poje morebiti žalostne odhodnice?«

Drugi dan so odhajali mladeniči. Vzbujali so si pogum in zatirali žalost. Nobeden ni imel tako bolestrnega srca, kakor Janez Venec.

Trioleti.

VII.

Krasán razžarja dan se v mládi zôri,
Kdo zna, kakó doteče mu večér?
Nezgôd ponajveč je prikrita smer:
Krasán razžarja dan se v mládi zôri —
A nî v príródi stalnosti níkjer!
Z močmí se človek skritimi ne bôri,
Krasán razžarja dan se v mladi zôri,
Kdo zna, kakó doteče mu večér?.

Življenje cvétno je v mladosti zláti,
Viharno često se zagrne v smrt,
Podere se v življenju mnog načrt —
Življenje cvétno je v mladosti zláti,
Bodoči čas s temó nam je zastrt . . .
S príhodnjostjo nevarno je igrati:
Življenje cvétno je v mladosti zláti,
Viharno često se zagrne v smrt.

VIII.

Na svetu vse stvarí so raznolike,
Pogléd obrni kamorkoli svoj;
Resnico to o skromna pesem poj:
Na svetu vse stvarí so raznolike.
Dehtí po gredah cvetje raznih bój,
Različna so drevesa vrtom díke —
Na svetu vse stvarí so raznolike.
Pogléd obrni kamorkoli svoj.

Človeških src breznádejna teženja,
Med vsem najbólj ste raznolika ve!
Nikoli se v celóto ne družé
Človeških src breznádejna teženja.
Za svojim vsak se péhamo ljudje,
Življenja konec — konec hrepenenja:
Človeških src breznádejna teženja,
Med vsem najbólj ste raznolika ve!

IX.

Z drevesa veter list droban odloči,
Naprej ga nese divji piš njegov
Črez pólja širna, mimo rek valov;
Z drevesa veter list droban odloči —
Na veji ródni več ne zre sadov . . .
Na tujem sahne, mre v jesenski móči;
Z drevesa veter list droban odloči,
Naprej ga nese divji piš njegov.

Človeka časa moč od dóma pahne,
V tujino ljuto ga drví naprej.
In vènder ní tujina kraj nadéj!
Človeka časa moč od dóma pahne,
Viharjev zlih igrača je poslej . . .
Kdo zna, če v ródni zemlji kdáj izdahne?
Človeka časa moč od dóma pahne,
V tujino ljuto ga drví naprej.

M. O.

Mokronog.

Mokronog.

(Spisal J. Šašelj.)

Med najlepše doline na Dolenjskem se prišteva sicer mala, ali rodovitna in zanimiva šentrupertska dolina, katero namaka Mirna, precej širok potok, navadno res počasen in miren, ki pa nareja o nalivih bližnjim travnikom mnogo škode. V tej dolini sta, razven več malih, dve lepi vasi Mirna in Šentrupert, nad katerim se vzdiguje na precejšnji višini prijazna Vesela Gora z lepo baziliko. Tudi več lepih gradov gledamo v njej, kakor Rakovnik, Dob, Grič, Škrljevo in Mirnski grad. V jugovzhodnem koncu pa leži v podolgasti kotlini trg Mokronog, ki je dobil svoje ime od mokrih tal, na katerih stoji. Oglejmo si ga nekoliko!

Med najstarejše naselbine na Kranjskem, o katerih molči zgodovina in o katerih nam govore le mrtveci in grobovi, prištevati moremo tudi Mokronog. Reči, katere so se zadnja leta izkopavale iz gomil in grobišč v mokronoški okolici, pri sv. Križu, Slepšeku, Ostrožniku in Ribjeku, četrto do pol ure od Mokronoga proti Mirni, in ki spadajo v hallstadtsko in laténsko dôbo, nam spričujejo, da so stanovali tu ljudje že v davnem času, več stoletij pred Kr. Našli so tu različne bronaste igle za lase, uhane, zapestnice, dolge meče z verigami ob nožnicah in takozvane »kranjske ali vaške fibule«, neka posebnost kranjskih izkopin.

V »Zapečarju«, hosti četrto ure od Mokronoga, spričuje nam »Ajdovska jama«, da so že Rimljani kopali tu rudo. V trgu samem in na polju najdejo ljudje večkrat pri oranju rimske novce, celó zlate in druge rimske stvari.

A najznamenitejša najdba iz te dôle so novci, katerih je skopal pisatelj teh vrstic leta 1879. v Pričinski hosti nad Mokronogom poln lonec, čez 4000, in ki segajo v tretje stoletje po Kr., ter so od teh-le 17 vladarjev in vladaric: Galliena (260—268), njegove žene Salonine in njegovega sina Salonina, Claudija Gothica (268—270), Quintilla (276), Posthuma (267), Victorina, dveh Tetricov, Aureliana (270—275), njegove žene Severine, Tacita in Floriana (275—276), Proba (276—282), Cara, Carina, Numeriana (282—285).¹⁾ Leta 1880. se je pa našel v jarku pod mokronoškim gradom zlat novce bizantinskega vladarja Anastasija II., kar nam spričuje, da je bil Mokronog tudi v srednjem veku naseljen.

V zgodovini se omenja Mokronog, kolikor je meni znano, prvokrat ob času koroške kneginje sv. Heme (983—1045), ki je bila lastnica mokronoškega gradu in trga, katera je darovala krškemu nunskeму samostanu. Od tega pa sta prišla po ustanovljenju krške škofije (1072) tej v last, kar je trajalo z malimi izjemami do l. 1616.²⁾ ko je bil grad prodan nekemu Mahorčiču. Od tega pa ga je kupil Ernest pl. Scheerenburg. Sedanji lastnik mu je g. L. baron Berg. Kdaj je bil grad sezidan, ne vé se. Sedanja letnica na njem 1595 nam spričuje najbrž le to, da je bil tega leta popravljen in prezidan. Pod njim je

¹⁾ Vsa najdba je natanko opisana v »Slov. Nar.« l. 1880. št. 9. in 10. (Listek).

²⁾ Iz prejšnjih stoletij se imenujejo v listinah mokronoški grajščaki: L. 1137. Henrik, l. 1143. do 1173. Adalbert, l. 1177. Otto, l. 1248. Wolzling.

čeden park in lep vrt z različnim grmičevjem in krasnimi cveticami.

Stara pravljica nam pripoveduje o Mokronogu, da je bilo nekdanj na tem prostoru mesto. To nam potrjuje tudi Valvasor, ki pripomni, da se je mesto vsled različnih vojskâ in požarov ¹⁾ toliko zmanjšalo, da je zdaj le trg. Mokronog je bil že v srednjem veku znamenit, ker je imel že l. 1367. svojega sodnika, ki se je zval Otto. Tudi je bil, da se je ložje branil pred napadom sovražnikov, kakor sploh vsa mesta in trgi, obdan z ozidjem. Še dandanes se imenuje en del »za zidom«, in šele pred malo leti podrli so velika vrata pri »grajskem turnu«, kjer je bil nekdanj glavni vhod v trg. V srednjem veku se malo bere o njem, ker je precej oddaljen od glavne ceste, ki veže Novo Mesto z Ljubljano, in v zatišju, kamor ni lahko zašel sovražnik, zato pa tudi ne beremo, da bi ga bili nadlegovali in pustošili večkrat Turki, kakor so delali po mnogih drugih krajih na Kranjskem.

Najbolj je zaslovel Mokronog po svetu l. 1871. s svojim — potresom. To je bilo ono usodepolno leto, katerega starejših ljudij gotovo ne bode nikdo pozabil vse svoje žive dni. Vsaj se je pa tudi treslo več nego leto dnij skoraj vsak dan brez izjeme. Prestrašeno ljudstvo užilo je strahú, kakor ne prej ne kasnej nikdar. Najhujša pa je bila noč 2. decembra, katero so prečuli vsi pod milim nebom. Treslo se je celo noč pod nogami in tako strašno je bobnelo v zemlji, da so mislili na sodnji dan, in da več ne dočakajo belega dneva. V največjem strahu so se zbirali v sprevod na Žalostno goro k žalostni Materi Božji,

¹⁾ Tako n. pr. se bere v stari krstni knjigi, da je nastal l. 1681. dne 14. aprila o polnoči strašen požar, ki je upepelil ves Mokronog.

da bi jo prosili pomoči. Bila je to polnočna procesija iz trga na Goro, kakoršne ni bilo ne prej ne kasnej več. Tudi naslednja leta se je oglašal potres še večkrat, posebno v spomladi l. 1876. in l. 1881., ko je bila ona katastrofa v Zagrebu. Dandanes pa je zopet vse mirno.

Današnji Mokronog, ki se je od Valvasorjevega časa, kakor nam kaže podoba v Valvasorju, zeló razširil in povečal, je precej lep trg. V zadnjih desetletjih pozidali so mnogo lepih hiš. Najlepša med njimi je nekdanja Pehanitova hiša, katero nam kaže slika na levi strani Mokronoga, podobna čednemu gradu. V njej so vsi uradi: sodišče, davčni urad, notarijat in pa zapor za hudodelce. Razun »Trga« ima še štiri dele, ki se imenujejo: Paradiž, Frenga, Šavergasa in za Zidom. Posebno dobro je preskrbljen z zdravo pitno vodo, katero mu podaja šest vodnjakov, vrelcev, ki nikdar ne presahnejo. Razven omenjenih uradov je v njem še brzozavni urad in pošta, zvezana s Trebnjem in Radno.

Mokronog šteje po zadnjem števljenju z dné 31. grudna 1890. l. 843 prebivalcev, ki stanujejo v 160. hišah. Za izobražbo naroda skrbi šola, katere začetek sega v 1808. l. Iz početka je bila jednorazrednica, a ta se je l. 1875. razširila v trirazrednico in l. vinotoka 1890 v štirirazrednico. Prvi učitelj Mokronoški je bil Matija Tomšič. A najbolj zaslužen je g. Jos. Potokar, ki je poučeval tu čez 40 let, t. j. od l. 1837.—1879. in bil odlikovan za svoje marljivo delovanje leta 1877. s srebrnim križcem s krono.

V Mokronogu bil je prvotno le vikarijat, ki je spadal pod Šentrupert. Ker je bil pa ta odvisen od novomeške proštije, moral je novomeški kapitelj

potrjevati mokronoške vikarje.¹⁾ Vendar pa beremo že v davnem času imena mokronoških duhovnikov. Že l. 1248. se bere »Otto plebanus«.²⁾ V 14. stoletju pa beremo ime »Rapatus castellanus de Nassenfues«.³⁾ V l. 1370. pa se bere, da je morala dajati »capella Nazzenfuz« papežu cerkveno desetino.⁴⁾

Šele leta 1649. postala je v Mokronogu prava fara in sicer po ustanovi grajščaka Ernesta Mihaela pl. Scheerenburga.

Sedanja farna cerkev, ki je bila sezidana, kakor nam pove kamenita plošča nad velikimi vrati, pod župnikom Vrčičem leta 1824. in posvečena od škofa Antona Alojzija na čast svetemu Egidiju l. 1828., je dokaj lepa ter ima v stranskem altarju telo sv. Vincencija. Izmed njenih peterih podružnic je najlepša in najznamenitejša romarska cerkev žalostne Matere Božje na Žalostni Gori, ki je daleč na okoli sloveča Božja pot s sv. stopnicami. Vzdiguje se četrť ure nad Mokronogom na prijaznem hribu,

¹⁾ Valv. XI. 487.

²⁾ Valv. XI. 335.

³⁾ Šumi: »Archiv« I. 191.

⁴⁾ Šumi: »Archiv« I. 95.

raz kateri je kaj lep razgled po vsi šentrupertski dolini. Kdaj se je tu cerkev sezidala, ne vé se gotovo, najbrž okoli l. 1670. Veliki altar, ki je iz črnkastega marmorja in ima prelep kip žalostne Matere Božje z mečem v prsiah, ki drži mrtvega Sina na kolenih, daroval je mokronoški grajščak Ivan Daniel Kaisal leta 1675. Obok nad njim je obdan s čednimi slikami iz žalostnih skrivnostij Matere Božje. Razven velikega ima cerkev še štiri stranske altarje.

Malo pod cerkvijo na južnovzhodni strani so sv. stopnice, ki so bile sezidane okoli leta 1767. in prenovljene l. 1872. Sv. stopnice so iz črnega marmorja; obok nad njimi pa je olepšan z lepimi slikami, ki predstavljajo Jezusovo trpljenje od zadnje večerje do njegove smrti in njegovega vstajenja.

Na to prijazno goro k žalostni Materi Božji prihajajo radi ne le Mokronožanje, marveč sploh Dolenjci iz bližnjih in daljnih krajev — in ne zastonj. Mnoge obljubne podobe in slike iz zadnjih dveh stoletij, ki visijo v cerkvi po stenah, nam spričujejo, da je Marija že od nekdanj delila obilno milosti na tem sv. kraju.

Lepota v prirodi.

(Spisal Severus.)

No bi dosledno sodili in lepoto v prirodi s tisto mero merili, kakor proizvode umetnosti: kiparstva, slikarstva, godbe, leposlovja, nikdar bi se je ne nagledali. Toda lepote prirode ne cenimo dostojno, kar

je že Jean Paul očital svojim vrstnikom, češ, da se lepota umetnosti brez konca in kraja slavi, lepote v prirodi se pa niti ne omeni ne: »Spricht man denn nicht von der Natur, als wäre diese Schöpfung eines Schöpfers — worin ihr

Vater selber nur ein Farbenkorn ist —, kaum zum Bildnagel, zum Rahmen der schmalen, gemalten eines Geschöpfes tauglich?»

Lepota ni izvirna lastnina umetnosti, pač pa pristna hčerka, po duhu in po obliki prava kraljičina kraljeve matere prirode. Kar nam slika umetnost, je ponaredba, pa tem lepša, čim globlje iz duha prirode povzeta. Kdo pa bi neki trdil, da ponaredbe dosegajo original? Prirodina lepota se ponavlja le, v kolikor se dá, v umetnosti. Priroda sama pa ne ponavlja svoje lepote nikoli, ampak neprenehoma poraja nove proizvode. Kar nam danes kaže, je novo, kar nam je pokazala, je zginilo za vselej, kar nam bode pokazala, še nismo videli nikoli, dasiravno se zdi neveščemu opazovalcu staro blago.

Priroda poraja in plodi, živi in oživlja, presnavlja in vrši nove plodove po starih, vekovitih, nemenljivih zakonih. Po stalnih zakonih drvi naprej, melje, seje nova semena brez oddihljeja. O njej pravi Goethe: »Sie hat wenig Trichfedern, aber nie abgenutzte, immer wirksam, immer mannigfaltig; sie säumt, dass man sie verlange, sie eilt, dass man sie nicht satt werde«.

Vsak korak jej je pravilen, bodisi, da veličastno stopa, ali silovito vihra, bodisi, da ljubko plava, ali šaljivo poskakuje. Vse zna priroda, pa vse ob pravem času in na pravem kraju.

Ali kaj je lepota v prirodi? V čem se pojavlja, kar je lepo?

Po raznih modroslovskih nazorih se je modrovalo prav različno o lepoti v obče. Sv. Tomaž Akvinčan pravi: lepo je, kar nam ugaja gledano. »Pulchrum est, quod visum placet«. Lepo je, kar se nam omili po čutih. Čuti so posredovalci med dušo in med predmetom. Predmet pa je iz dveh rečij, iz

oblike in pa iz jedra. V jedru je duh pa resnica, ki se javlja po obliki. Soglasje, ki vlada med obliko in jedrom, je lepo. Oblika brez vsebine je nepomenljiva, je mrtva, duh brez oblike je duh, ki se ne javi čutom, ki so avtoriteta lepote. Napačni bi bili torej nazori, n. pr.: ta pa ta proizvod je lep in dovršen po obliki, ali po vsebini ni lep, ker je nedostojen. Oblika kaže bistvo jedra. Ali so jambi, daktili, troheji itd. sami po sebi lepi? Ali bi bila elegija to, kar je, v tristopnih jambičnih vrstah? ali bi bile »okrogle« lepe v počasnih spondejih? Ne, zakaj ni je prave razmere med vsebino in med obliko, soglasja ni.

Kar pa velja o lepoti v obče, velja tudi o lepoti v prirodi. Lepo je v prirodi soglasje med vsebino in med obliko. Duhoviti Winckelmann je dejal: »... Dieser Begriff der Schönheit ist wie ein aus der Materie durchs Feuer gezogener Geist...«

Če je pa taka, se nikakor ne dá misliti lepota v prirodi brez duha, brez uma in pa brez življenja. Duh, ki veje po prirodi, je um, ki se je vtelesil in si oživil obliko; zakaj, oblika brez njega bila bi mrtva, lesena.

Kako pa se javlja um v prirodi?

V čemur ni uma, ni reda, brez reda pa ni lepote. V lepoti vlada jednotnost. Jednotnost pa daje prirodi red. Brez jednotnosti ni lepote ne v umetnosti, ne v prirodi, ki je umetnica *κατ'ἑξοχήν*.

Um vlada po krasnem soglasju v prirodi. Jednorodnost snovij naše zemlje in drugih svetovnih teles priča o jednostavnosti in jednotnosti vseмира. Počela in snovi, iz katerih sèstoji naša zemlja, so tudi drugim svetovom počela. — Po spektralni analizi se je dokazalo n. pr., da imajo nepremičnice ravno tiste snovi, ki se nahajajo v naši zemlji,

vodik, natrij, kalcij, železo, nikelj, magnezij i. dr.

Še jasneje dokazuje jednotnost vse-mira solnčni sestav, ki obsega solnce, obhodnice, mesce, repatice, meteorite, okresnice. Vse so si v sorodu že po postanku. »Nauka, naime«, pravi Hoić, »Laplace-ova i Kantova, da je sunce sa zemljom i sa ostalimi zvezdami, koje se oko sunca kreću, postalo iz nago-milane magle, koja se okrećući sgušćuje, danas je obćenita, jer jednostavno i vjerojatno tumači postanak našega sunčanoga sustava«. Ves solnčni sestav pa se opira na en sami občni zakon, na zakon težnosti.

Vsled tega zakona vrté se velikanski svetovi in drvé svoja odmerjena pota nepopisljivo točno in redno. Koliko soglasja ima priroda že med posameznimi velikanskimi svetovi, ki so si neizmerno daleč drug od drugega! Brez soglasja bi ne bilo nikdar moči misliti si solnčnega sestava.

Toda prekrasno soglasje ne vlada le samo po veličastnih nebeških svetovih v velikanski meri, ampak po celi prirodi, do najneznatnejše travnate bilke, v kateri zopet kraljuje soglasje v obliki, soglasje v barvi. Vesoljni zakoni soglasja se pojavljajo po celi prirodi, brez njih niti stvarice ni pod milim nebom.

Zakoni, ki določujejo pota nebeškim svetovom, veljajo tudi padajočemu pe-

ščenemu zrnu. Oblika prekrasne vitke smreke je že v podobljena v gozdnem mahu. Zakon, ki veleva mogočnim rekam, da se valé v morje, velja tudi tihemu gorskemu vrelcu. V tem smislu poje prav lepo Schiller:

»Sonnenstäubchen paart mit Sonnenstäubchen
Sich in trauter Harmonie,
Sphären in einander lenkt die Liebe,
Weltsysteme dau'ren nur durch sie.
Tilge sie vom Uhrwerk der Naturen --
Trümmernd auseinander springt das All,
In das Chaos donnern eu're Welten,
Weint, Newton, ihren Riesenfall«.

Siloviti, skoraj za večnost postavljeni tramovi in zidovi zemeljske skorje nimajo le samo spajati in vzdržavati zemeljske trdine, oni so tudi ob enem shrambe organskega življenja, shrambe, ki nikoli ne potekó.

Neznatni atomi se strinjajo in družijo po kemičnih zakonih, po zakonih soglasja v sestavljene kovine. Kovinske snovi se spajajo z drugimi sorodnimi atomi v rudnine. Povsod veje duh soglasja.

Zemlja bi bila mrtva, da je ne okrožuje zrak. »Niesu samo ptice izabrane djeca zraka, već i sva bića, koja se na zemlji kreću i iz zemlje rastu . . . iste elemente, kaže Reclus, koji se razstaju sa lišćem drveća, nosi vjetar k plućam novorodjenčeta, a posljednji dah umirućega starca dionikom je boje i mirisa ružnega«. Hoić, Slike Obć. z. (Konec.)

M i s l i.

Obenemu drevesu
Z oholostjo ne děj:
Nikdar ne bodem trgal
Ovočja s tvojih věj!

Ko bol razjeda ti srce,
Skrivaj jo v duši svoji nôsi!
Najprvo se tolaži sam,
Potem tolažbe druge prôsi!

A. M.

Črtice iz zgodovine slikarstva, zlasti slovenskega.

(Spisal —i—.)

(Dalje.)

Matej Langus se je porodil 9. oktobra leta 1795. v Kamni Gorici pri Kropi. Hodil je na akademije na Dunaju, v Rimu, Neapoli in Monakovem. Iz časa njegovega rimskega bivanja je vedel rajni profesor Mih. Peternel o Langusu sledeči pripetlej. Nekega dne povabi kardinal-zavetnik akademike na svoje bližnje posestvo na izlet. Tam so tudi kovali, ker še ni bilo strojev, žebelje, kakor na Gorenjskem. Ko Langus to zagleda, brzo pripomni, da si tudi on upa žebelj skovati. Mož beseda! mu rekó, — in glejte, s par udarci dovrši naš mojster vzoren žebelj. Kardinal pa tudi pové resnico s hitro opazko: »Ta (žebelj) ni bil prvi«. Res se je bil Langus doma priučil žebeljariti.

Njegove skice in študije kažejo veliko marljivost, nikakor pa ne sistematično urejenega napredovanja in nadarjenosti. K sreči je prerisaval slike velikih mojstrov. Njegove lastne so risane dobro, a brez pravega vzvišenja; bôje so sicer še precej ubrane, pa brez moči; kolorit je nekam okoren in inkarnat je surov; utis na gledalca je čestokrat slaboten in nedoumen. Na vseh njegovih slikah vidimo bolj pridnost, nikakor pa ne duhovitega vznosa.

Slikal je na presno in na platno. Pri freskih njegovih se kaže čestokrat napaka, da jih je slikal kakor z oljnatimi barvami na platno. Tako postane vsa slika preteška, kar dovršnosti izpeljave bolj škoduje nego koristi — za pogled iz daljave. Stara dôba slikarska je pri slikarjih na presno rajša rabila krepke

konture, ki so bile potem z lahкими barvami takorekoč le zalite, napolnjene brez mnoge otenjave. Kako teški so n. pr. nekateri oddelki freskov na oboku frančiškanske cerkve v Ljubljani. Vstvaril je mnogo slik, katerih še vidimo v kupoli stolne cerkve, v ladiji frančiškanske cerkve. Njegove so tudi al fresco slike v Šmartnem pod Šmarno Goro, v cerkvi na Šmarni Gori in po raznih drugih cerkvah. Istotako so njegove altarne podobe: Katarina Sijenska, Alojzij Gonzaški, Janez Nepomuk v stolnici in Marijino Oznanjenje v frančiškanski cerkvi. Omeniti vredno je tudi njegov veličastni, zdaj žal že nekoliko obrabljeni »Božji grob« v navedeni cerkvi.

Sliko Vnebovzetja Matere Božje v Št. Jakobski cerkvi je Langus dovršil še pred potovanjem v Rim.

Celó preko morja so prišle njegove slike, ko je po naročilu tedajnega misijonarija Pirca izdelal tri svete podobe ter jih poslal v Ameriko.

Umril je 20. oktobra leta 1855.

Njegova nečakinja Henrika Langus je tudi mnogo slikala, a njene slike v splošnem niso tolikega pomena za nas.

Med najboljšje slikarje slovenske se mora prištevati Ivan Wolf (recte Payer). Porodil se je 26. decembra leta 1825. v Leskovcu na Dolenjskem. V 15. letu svojega življenja se je lotil slikarstva. Ovirala ga je v študijah vojaška suknja, ker je bil leta 1845. potrjen v vojake. Služil je cesarja v domačem polku in se boril l. 1848. in 1849. za domovino na Laškem. Skazoval se je dobro ter

dosegel čast in službo častnika. Kmalu potem so ga imenovali nadporočnika in polkovnega pobočnika. Vse te svetle časti Wolfa niso mogle utešiti. Njegov ognjeviti duh je koprnel po umetelnosti. Ostavil je vojake ter šel v Benetke, od koder se je vrnil l. 1859. v svojo domovino.

Od l. 1860.—1884. naslikal je celo vrsto izbornih podob po vsi Kranjski, Štajerski in Koroški. Oglejmo si nekatere njegovih podob, a motrimo jih pazno.

Na južni strani Št. Jakobske cerkve vidimo krasno sliko, ki nam predočuje Kristusa vozečega se »v oblakih neba sodit žive in mrtve« v okrožju zbranih angeljev. Pod nogami mu plava svet, v njem je solnčna ura in pod njim napis: Quaelibet vulnerat, ultima necat. Občudovanja vredna je ta slika. Te krasote v kompoziciji veličastva Kristusovega in živahnosti v hôjah!

Srednjo podobo na fasadi frančiškanske cerkve je slikal tudi Wolf, (izvzemši monštranco in prt, delo slikarja Grilca). Angeljem na tej sliki dihajo obrazi nebeške slave, miline in pobožnosti, da, cela podoba opominja na slike Murillove. Dva angelja, prvi na levi in drugi v ozadju na desni strani, bližata se do vršeni umetelnosti. Brez dvoma pripada to delo najkrasnejšim slikam Wolfovim tudi gledé na prelepi kolorit.

V stolni cerkvi je slikal božji grob z uporabo zlatega dna. Kaj posebnega pa niso njegove tri slike na zunanjem licu stolne cerkve. Prva slika na južni strani nam kaže Marijino oznanjenje. Kompozicija ni umetna, istotako ne hôje, in Bog Oče nima posebno veličastvenega obraza, ker je pač nekako premalen-kosten za idejo vzvišenega Vsevladarja. — Bolja, pa ne mnogo, je podoba Caharije duhovnika, pri daritvi v tem-

peljnu. Na tej sliki je res kompozicija še jednostavnejša, pa je kolorit precej bolji.

Tretja slika nasproti semenišču nam kaže sv. Janeza Krstnika. Ta podoba spominja gledalca močno na Langusovo slikanje z močnimi bojami brez miline in lepote. Vendar je na tej sliki podoba Kristusova natančnejšega premotrenja vredna. Obraz Gospodov diha nebeške svetosti in miline, pozitura, kakor tudi inkarnat, sta izvrstno pogojena. Bela obleka dela res dober vtis, le škoda, da moti slabo ozadje in še bolj slabo nebo lepoto njegovo. — Vse te tri slike pa niso izvirne, ampak le reprodukcije starejših podob.

Prvo in najslavnejše delo Wolfovo pa je vsekako slika (sicer deloma reprodukcija) na Florijanski cerkvi, ki nam predočuje »žalostno Mater Božjo« in Ljubljancane, oziroma Kranjce, proseče jo pomoči ob grozni kugi. Taisti predmet naslikal je tudi Langus v frančiškanski cerkvi na levi steni družega altarja moške strani.¹⁾

Dasi ni slika Langusova baš slaba in še nekoliko ogreva, vendar ni niti senca Wolfovi sliki. Kar more vplivati na izraz v liči: žalost, boleost, toga, strah, preteča nevarnost, močnodušnost, plahost, pobožnost in zaupnost: vse, vse se bere na teh obrazih. Te smrtnoblede postave, kako jim trepeče telo strahú, kako se jim srce krči pri dihu grozne morilke, pri spominu na pred kratkim umrle sorodnike, znance in prijatelje! In kako se jim oči zaupno obračajo do Marije! Vsi so zbrani v molitvi, deca in starčki, mladeniči in možje, device in žene; in angelji nesó jim tolažilnega upa in pomoči, in ž njima

¹⁾ Tudi nemški slikar Canon z Dunaja je l. 1858. za veliki altar tukajšnje nemške cerkve enako podobo prav lepo izvršil.

novega življenja. — In kolorit? Tudi ta je povsem izboren. Bôje so žive in ubrane; dihajo nežnost, in so spojene druga z drugo v najmilejših nijansah; a pri vsem tem nedostaje jim kontrastov. V celoti ni nič bombastičnega, vse naravno, vse resnično! Res, to delo je krona vseh umotvorov Wolfovih.

Iz leta 1865. je njegova lepa slika sv. Ruperta v farni cerkvi tega svetnika na Dolenjskem.

Slikal je tudi 1868. leta glavni altar Št. Jakobske cerkve, kar je slik al fresco; pri tem delu pomagal mu je še zdaj

v Ljubljani v veliki bedi in zapuščenosti živeči akademjski slikar Ivan Tavčar. Ta slika je deloma reprodukcija. — »Ex ungue leonem«, slove latinski pregovor, in uresničil ga je Wolf s slikanimi kulisami, koje je za malo svoto izdelal l. 1882. za Božične predstave ljubljanskega Marijanišča. Kar se tiče krajinskega kolorita in krasne perspektive, so pravi umotvor. Isto velja ob ozadju »oljske gore« — predstavlja mesto Jeruzalem v luninem svitu — v tukajšnji frančiškanski cerkvi; le žal, da ni na presno slikano. (Konec.)

Beseda — kje si?

(Spisuje J. M.)

III.

Naglo napreduje naša mila slovenščina in prav je, da se trebi in olikuje, kakor je lastno živim jezikom. Zvonec nosijo v tem oziru navadno nekateri časniki in posamni književniki. Šola vendar, to pa je staro pravilo, drži naj se le gotovih, vže utrjenih oblik; naj v pisavi ne zaostaja, a tudi ne prehitéva.

Razklali ste nas in kdo vé, kedaj bomo Slovenci složni v tej pisavi, rekel sem nekako pred tridesetimi leti, kadar so »Novice« pisati jele *r* samoglasnik, in res — danes še nismo jedini (cf. »Danica«, »Cvetje« itd.). »Usus tyrannus — *r* je tiran«, pisal sem takrat, in — nasprotnik onej pisavi — poprijel sem se je naposled sam zarad potrebne sloge. Kadar pa bode rusovščina jezik obče-slovanski, kakor obetajo nekateri, izginil bode zopet *r* samoglasnik!

Razklali ste nas sedaj na pr. v glagolih II. vrste, da eni pišejo: dvigniti, dvignit, dvignivši, dvignil, dvignjen, dvignjenje; eni pa: dvignoti, dvignot, dvignovši, dvignol, dvignen, dvignenje.

Nekdaj smo pisali prvo obliko: dvigniti, dvignil. L. 1854. je Janežič v slovnici svoji privzel opazko: »Na Štajerskem je pogosto nedoločivna končnica *-noti* v navadi, ki je staroslovenščini najbližja in torej zaslužuje, da bi se je za glagole II. oblike sploh poprijeli in pisali: *minoti*, *ganoti*, *dvignoti* itd. (str. 71).« Zaslužuje, pa ne zasluži, rekel sem tedaj, in sem te misli še sedaj.

Staroslovenščina ima v glagolih II. vrste poseben — skaljen — glasnik nosnik (*on*, *u*, *uo*, *uon*), ki ga v latinici Miklošič znači *a*, Šuman *o* (1884 str. 63),

čegar glasú naš čisti *o* nikakor ne kaže in ga torej popolnoma namestovati ne more. — Praviloma vendar staroslovenski nosnik *a* pišemo v novoslovensčini z *o* in tako, pravijo, bodi dosledno! — Ni in ne more biti, kajti železne doslednosti v živih jezikih nimamo. Kdo namreč bi svetoval, naj se staroslovenski *maka*, *mačiti* piše novoslovenski *moka*, *močiti*, *močitelj*, *močenec*, *nam. muka*, *mučenec* itd.? Prav iz tega vzroka prija mnogim trenutek, trenutje bolj nego trenotek, trenutje; tako tudi minuli teden bolj nego minoli, in celó tisuč, tisučnica bolj nego tisoč, tisočnica, kar — se vé — naglavnim grehom prištevajo mladoslovenski profesorji.

V tem smislu pravi Janežič (1869 str. 84): »V serbsčini in hrovaščini imajo vsi glagoli II. verste spono *nu*: dvignuti, ganuti, taknuti itd., od tod njih deležniki: dvignut, ganut, taknut itd. in naš trenutek in trenutje«. — »Ker pa nekteri Serbljani tudi pravijo: minjen, ganjen, taknjen, spomenjen itd., se da to, kakor tudi Babukič v svojej slovnici uči, le iz slovenskega miniti, ganiti, takniti itd. izpeljati« (1854 str. 71). Ondi tudi piše: »Nedoločivnik s končnico *-nuti* se sliši na Kranjskem pa le na Gorenškem in večidel na Koroškem pri enem samem glagolu t. j. minuti, minem, ki je pa na Dolenskem sploh le v IV. obliki navaden t. j. miniti, minim, kar kaže, da ima svoj *n* iz debla in svojo korenino v glagolu manem, meti, nekđaj menti, in ne iz druge oblike kakor ganem, sunem (str. 71) itd.« Primeri vendar stsl. *minati*, scr. *mî ire*. — Pisave na *-nuti*, *-nul* omenja tudi Metelko (l. 1825 str. 109), glagola minem, minul in minil, miniti, in — kar se mi zdi jako znamenito, da v preteklem tvornem deležniku, kakor tudi v nedoločniku glagolov II. vrste ne piše s polglasnikom, marveč s či-

stim *i* na pr.: nagnil, mignil, sunil, dvignil, dvigniti, dregniti itd.

»Pervotna spona II. verste *no* se je ohranila le pri ogerskih in nekterih štajerskih Slovencih (okoli Radgone), ki še dan danešnji prav po starem govore: ginoti, minoti, pahnoti itd.; tudi nekteri noveji pisatelji slovenski jo češče jemljejo v rabo (Janežič 1869 str. 83).« — »Na vzhodu se je *o* obdržal, tudi pri hrvatskih Slovencih ni redok: razgrnoti, zginoti, struhnoti itd.; na zahodu je navaden mesto *o* neorganično oslabljen glasnik *i*, redkeje glasnik *u*: digniti, minuti (Šuman str. 63).« — Temu nasprot sem že nekđaj potožil: Ako se tudi tu pa tam, le po nekaterih krajih, sliši in govori tako, bomo-li po nekaterih ravnali se vsi drugi? Sploh skorej se po Slovenskem govori in čuje na tanko: dvigniti, vrnila, mahnila, obrnili, pokleknili, sklenili smo, ne sklenoli! Koliko bolje se glasi: usahnil, umaknil, umolkniti, obrniti, nego: dvignol, vtek-nolo, izpreobrnolo, pokleknovši, dekla je obolznola, dete je obmolknolo itd. Kako je to grdo in neprijetno; zvoní mi nekako — tuje!

In kar mi posebno velevala, da se naj ogibam pisave na *-noti*, *-nol*, *-novši* s čistim *o*, je to, da sedaj Slovani nobeni, celó Poljaki ne, ki še vendar imajo (staroslovenskemu nosniku) enak glas, ne pišejo tako; da se mi Slovenci po tem takim le še bolj odmikamo od njih, in da ravno tisti, kateri bi po svojem besedovanju Slovane v pisanju radi približali, nas s tem le še bolj begajo (1863 str. 12).

Taka je tudi s trpno-preteklím deležnikom, ki se sedaj v mladoslovenski pisavi prikazuje navadno brez *j*: dvignen, dignen iz digno-*e-n* (Šuman str. 63), sklenen, nagnenje, izpreobrnenje itd. — »Prvotna oblika trpno-preteklega de-

ležnika se glasi: dvignjen, zaklenen, natisnen, nagnjen itd. Po uplivu nedoločnikove oblike: *-niti*, ki se je namesto prvotnega *-noti* v pisavi udomačila, pa se *n* kakor pri glagolih IV. vrste umehčuje: dvignjen, zaklenjen, nategnjen, nagnjen itd. (Sket str. 80).« — »Deležnik trpno-pretekli ima po vplivu nedoločnikove oblike na *niti* tudi omehčan *n*: nadahnjen, vukradnjen, pognjen Habd., crknjen, preleknjen gekrümmt beli Kranjci; zaklenjen, preobrnjen Stapl., vzdignjen; vendar trenutje oka Krelj zraven trnjenje Trubar (Šuman str. 64).« — Terpivni zalog, večidel rajši: gánjen nam. gánen (Vodnik l. 1811 str. 78). Metelko ima vse praviloma: dvignjen, dvignjenje, nagnjenje (str. 108 l. 1825). — »Vsi ti glagoli — glagolsko nalogo s koncom *i* — dobivajo v terpivnem priložaji *-en*. Tukaj pred *e* se pa *i* v *j* spremeni. To se tako-le godí: glagolskim nalogam mahni, suni, dvigni itd. se *-en* natakne, tedaj mahnien, sunien, dvignien, in *i* v *j*: mahnjen, sunjen, kakor v hranien, hvalien, svarien t. j. hranjen, svarjen (Janežič 1854 str. 70).« In res — praviloma se iz dvigniti, skleniti trpno-pretekli deležnik more le tvoriti: dvignjen, sklenjen, in tako tudi nagnjenje, spreobrnjenje.

»Le kdor piše infinitiv na *-noti*, ta sme v participu po staroslovenskem vzoru pisati: sklenen, ker se dela

po infinitivu«. Tako Cigale v »Novicah« (l. 1875 str. 193).

To meni prija, ali po tem se ločijo glagoli IV. vrste od onih iz II. vrste, to pač ne velja. Prav vsled tega novotarjenja se prikazuje v najnovejših listih in knjigah pogostoma zmešnjava: hranen, sklonen, neizpremenen, napolnen nam. pravih hranjen, napolnjen iz IV. vrste hraniti itd. Tako se v znanih molitvah v prvem natisku čita spreobrnjenje, v drugem že spreobrnjenje, v tretjem se bode zahtevalo morebiti celó izpreobrnjenje! Čemu to?! Zoper to pisavo je tudi naše dolensko ljudstvo, katero po svoje izrekuje: stisjen, bilo je sklejeno, povzdignjeno, nagjenje nam. stisnjen, nagnjenje itd. Primerimo i hrvatsko-srbsko mahnjen, taknjen, spomenjen; i stsl. dvižen iz dvigjen, nasproti dvignoven itd.!

Po vsem tem mi je prav po godu opomba Sketova: »Spona *ni* se je preobrazila iz prvotne spona *no*, kakor še dandanes ogerski in nekteri štajerski Slovenci (ob Muri in Dravi) govore: dvignoti, gasnoti. Namesto *no* govori se med ljudstvom večidel *nu*: trenuti, vrnuti; zató tudi v pisni slovenščini: trenutek, trenutje, in navadno minul nam. minil. — V slovenski pisavi se je spona *ni* skoro popolnoma udomačila in naj tedaj tudi ostane jedina v rabi (l. 1889. str. 79).«

Spomini s planin.

I. S r n i.

Ne plaši se, ne pni ušes!
Zapusti temnih borov les!
Pod skalo sivo, ljuba srna,
Vodíca vrè na dan srebrna.

Ohladi te studen napoj!
Obsij večerne zvezde soj!
Ob tebi pa po dnevnem znóji
Planinski mir še méne póji! —

A. M.

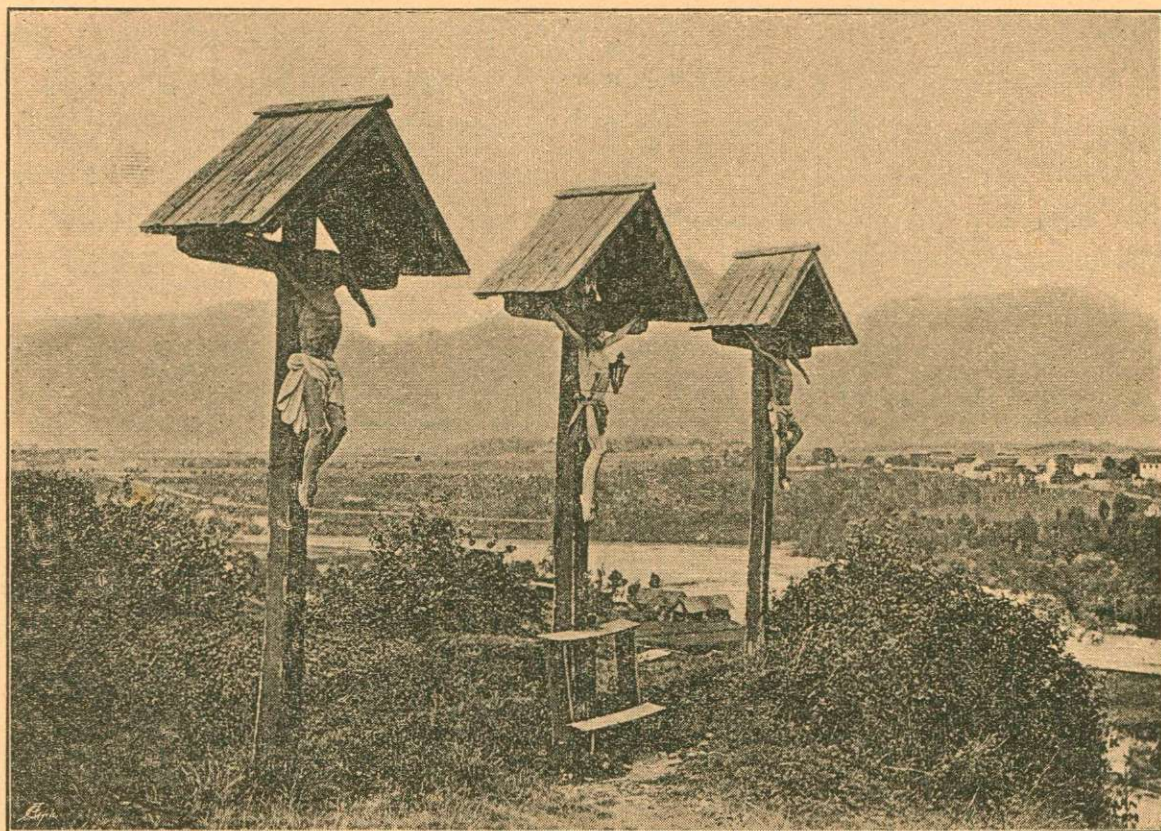

Tvar in lik.

(Spisal —č—.)

Telo je telo, to vé še naš pastir, ki se sicer ne more ponašati z bog si vedi koliko veščino! Jurčke pač pozna in sladke koreninice, šoje in brgleze, vsemu temu se je učil vzgred po pašnikih in rebrih, a brati zna le svoje imé, če je pisano

po starem s tistimi dolgimi »résami«. A mi čitamo časnike, korenite razprave in učena dela, mi poznamo drobnogled in svetlopis, nam ne more zadoščati prazni odgovor: »telo je telo«, ali pa: »telo je to, kar je razsežno«. Kaj pa je razsežno? I vraga, razhudili se mi

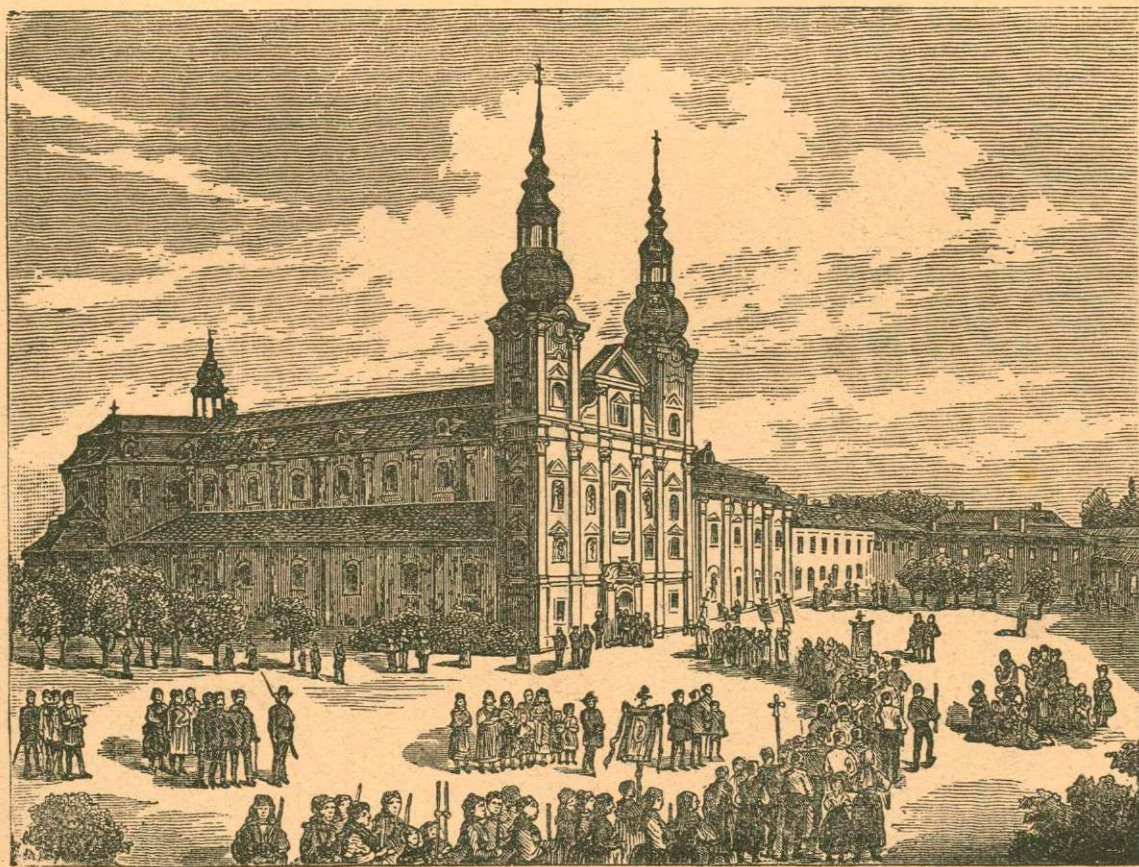
Kalvarija pri Kranju.

bodete, kdo bi se ukvarjal s takimi delovniškimi stvarmi? Saj bi se ne, a pomislite! Mi zahajamo v družbe, v družbah se govori o tem in ónem, danes o družabnem pravu, jutri nanese govorica na bakcile in bakterije. Mladi naš zdravnik nam pové, da duša ni nič drugega nego-li ustrojstvo možgan in živčevja. Ali je še čudo, če nas pobara tanki pisar z novega trga, kaj pa je prav za prav telo, iz česa sestoji ta reč? Kaj bomo rekli? Sicer smo že to in ono čuli o atomih, a kar tako na sploh, in to bi s teška zadovoljilo zve-

dečnega pisarja, in kdo vé, da li nam ne bi prerekal, potem pa površna naša navlaka skoro pokaže plitvino našega znanja. Ne, te sramote pa ne, da bi krčmar pri belem volu majal z glavo: I, i, dandanašnji svet pohaja in pohaja šole, a kaj prida se pa vendar ne nauči! — Bòt smo, krčmar, bòt! V dober čas nam je prišlo na um! Kaj, da bi se nam kdo rógal? O, marsičemu se naučimo, in tudi telesu, če je treba, segli bomo do dna. Ne, ne mirujemo pa ne, dokler do trohe ne raziščemo, kaj je telo!

Seveda, hoteti ni težko, a sklep izvršiti? Kako opredelbo bi že še našli. V peti šoli smo se učili rudninoslovja, izvestno je tam bila napisana tudi opredelba telesa — a, knjigo smo že prodali takoj drugo leto na dijaškem sejmu. Pa, saj opredelba še ni vse, in kdo vé, je-li pa bila tudi prava? Nam pa je pred vsem do resnice. Toda čemu so pa knjižnice? Mi gremo v knjižnico, povemo knjižničarju svojo željo, in skoro leže pred nami debele latinske modroslovne bukve. Raca na vodi, saj smo

rekli, da ne bomo zaman iskali! Glejte tu: *Quae sunt corporis naturalis physica principia interna?* Katere so notranje prvine prirodnega telesa? Tega pa uprav iščemo. Idite, vse opredelbe! Če vemo, kaj so telesa prvine, naredili si bomo že sami opredelbo! Z zadovoljščino prelagamo na naše: »Prvina je vse, od česar kaj izhaja. Ker pa more kaj od drugega izhajati ali gledé na postanek, ali gledé na bit (*esse*), ali gledé na spoznanje, zato je treba prvino opredeliti po *philosoph. X. Metaph. et St. Thomas*

Velehrad.

in *X. Metaph. lect. I.*: prvina je prvo, po čemur nekaj je, ali nastane, ali se spozna. O prirodnih prvinah teles, v kolikor so prvine biti ali postajanja, treba je opomniti, »ut patet ex *I. Physic. c. 7.*: prvič: prvine teles ne smejo biti iz drugih telesnih prvin istega rodú. Zato se motijo, ki trdé, da so prvine teles atomi, ki so i sami telesca. Drugič: prvine ne smejo biti ena iz druge, sicer bi ne bila nobena prva prvina. Tretjič: Iz njih morajo sestati vsa telesa, zakaj sicer bi ne bile prvine obče vsem telesom, marveč le temu ali onemu, in

take drugatne, podružne prvine slovó — elementi«. Kaj nismo rekli! Kako določno, kakó. Sedaj pa vemo, kakšne morajo biti prvine. In katere so-li? Dalje, dalje.

»Pravi prvini teles pa sta tvar in lik — *materia et forma*, kako naj rečemo, dà, recimo tvar in lik! — Zakaj: »Treba je dajati v podstav in podmet čutnim podstatim (*substancijam*) tvar. V vsaki méni (*mutatio*) namreč mora biti podmèt, obeč kónčnikom (*terminom*) protivnih mén. Ker je torej nekatera ména (*mutatio*) podstatna, namreč vznik

(generatio) in pretvorba (corruptio), mora biti neki skupni podmet kot podklad protivnim ménam vznika ali pretvorbe: in to, dejavši kónčnike, ki so lik (forma) in odsostvo (privatio), tako namreč, da je časi v dejavnosti po liku, in časi podmet odsostva onega lika« . . . Preložili smo, a dalje ne moremo. Kar v čudu strmimo. Ne vemo prav, ali smo ozlovoljeni, ali se nam hoče ubrati lice na smeh. Kakšne besede! »Dejavnost in odsostvo, tvar in lik, pretvorba in vznik«, potem pa — Ergo! — Vèn, vèn, na zrak! Tega živ krst ne umeje. Hvala Bogu! Zopet se razliva na nas zlatozarna luč. Ne! Meni se zdi, da v bukvah debeloplatničnih nikar ne iščimo pouka. Če se podvomimo v kaki tehtoviti točki, kdo nam jo bode pojasnil? Brezuvetno pa ni vsega verjeti. Knjige so često malovestne. Moža nam je treba, ki je več v takih stvaréh, moža, pravim vam, prirodopisca! Pametna misel! Da, k prirodopiscu! Saj teh nam dostaje, in bilo bi od sile, da nam ne bi nikdo vedel resnice. — Skratka: mi uberemo pot k zvedencu v prirodnih stvaréh, kakor so rāstlinice in rudnine, hrostki in metulji, in kar se še drugih takih rečij razreja pod imé — telo.

Mi ga pozdravimo, in mož stopi od svojega pristroja, pod katerim baš gomazi drobna živalca. »Kaj, začudi se, o prvinah se bavite? No, če ni hujšega, to vam že povem. Prvine teles so takozvani — atomi. Saj ste pač čuli v kemiji kaj o njih«. — Čuli smo, kaj pa da, odgovorimo mu mi, a ni nam povse jasno. Tam je bilo govorjenje o neki zvezni sili, o sili sorodnosti in še o drugih silah. A če je taka, mislimo si, to so atomi že sami telesa. Prvina, domneva se nam, pa mora biti nekaj, kar ni iz drugih prvin. To smo našli tudi v neki knjigi. Atom, delek s silami pa bi bil že sam iz drugih prvin. Poleg sile vidimo snov, in to dvoje, sila in snov, vendar ni isto. Kolikor vemo, spada pod bistvo kake stvari samo ono, brez česar si je misliti ne moremo. Tako si n. pr. rastlino mislimo brez pravih peres, brez cvetja in sadú, celó brez stebelca in koreniníc, zato pravimo, da to ni bistvo rastline. A brez življenja,

brez rasti si je ne moremo misliti, zato govorimo, da je rastlina telo, ki živi in raste. Toda snov lahko pojмимо brez sile, zato sila ne more biti bistvo snovi. Biti mora torej nekaj raznega, naj si tudi morda snov sama ne more bivati brez sile. Zato pa bi bili v atomu že nekam dve prvini.

»Saj se mi je zdelo, zasmeye se mož dobrovoljno in si pogladi brado, razumno mi je, sila, sila, ta vam dela preglavice. In le odkrito povejmo, če bi bila sila res to, kar vi pod to imé podkladate, izvestno, jaz bi pritegnil vašemu modrovanju. A prijatelji mladi, neovržna resnica je, sila je le imé, imé! pa gola, prazna beseda! In obžalovati je, da mnogorazni prirodopisci še vedno mečejo v podstav svojim razlagam — silo. Ne tako! To, kar imenujemo silo, je le gibanje snovi. In le kleta ubožnost našega uma je kriva, da še vedno govorimo o silah. Ali da vam na kratko to razjasnim! Vi veste pač, kaj je — energija: Tvornost telesa vsled svojega gibnega ali naponskega stanja.¹⁾ Če stisnem plin v valju z betom, preneslo se bode delo pritiska na plin, in energija, ki jo jaz porabim, bode naposled v večem naponu plina. Ko bi se nič dela ne izgubilo, bil bi plin po sebi vzmožen vzvratno delovati z isto tvornostjo. To je: energija ostaja ista. Delo se preminja v gorkoto, gorkota v gibanje, gibanje zopet v delo, preminjajo se oblike tvornosti, energija sama ostaja nepremenjena. To je veliki zakon ravnotežja v prirodi. Sedaj pa recimo, da bi bile v prirodi sile. Naravno je, da bi ta zakon ne veljal več. Če telo samo po sebi lahko deluje, ni mu treba šele donašati gibanja in tvornosti. Že po tem lahko razsodite, kaka nesmisel je sila. To je bilo znano še staremu Demokritu iz Abdere; Epikur in Lukrecij, Bakon Verulamski, Gasendij in Kartezij pa Galileo, sami modraki, so to jasno uvideli. In ko je še slavnoznaní jezuit Secchi napisal veleučeno delo: Dell' unità delle forze fisiche, ne bode se več podvoumil o tej dokazani resnici

¹⁾ Cf. Dressel: Energie u. Entropie, die Triebfedern der unbelebten Welt. Stimmen a. M. L. 1890, pag. 151. ss.

pameten in razborit mož, če ima le količkaj samosvoje razsodnosti.

»Prvine teles v vesmiru so potemtakem drobna, razsežna telesca. Prave sile ni. Edino, kar bi bilo nalično sila, a samo nalično, sta odpornost, ki daje telesu neprodornost in pa vzmožnost, prenašati gibanje. Telo je skupek atomov. Zato so pa tudi vse méne in pretvorbe samo nebitne. Če se razkroji voda v vodik in kisik, niso to nove podstati (substancije), marveč atomi, ki so bili v vzajemni tesni zvezi, ločijo se iz celokupnosti in se družé v nove skupke (agregate).

»Solnce, to čudežno orodje vsega življenja in gibalo vesmira, razširja po neizmernih prostorih hlipno (etersko) valovanje in nihanje. To gibanje nam daje luč. V tem gibanju je elektrika in magnetizem. To gibanje je tudi vzrok vseobče privlačnosti. In podoba je — trdnih dokazov seveda še nimamo — a podoba je, da tudi telesa niso nič drugega, nego-li zgoščen hlip (eter), torej skupek nešteti delkov. Tako bi bili v vsem širem vesmiru podklad vsem stvarjem, prvine vsega čutnega stvarstva drobna, nedelna telesca — hlipni delki. Bolj ali manj zredčeni ali zgoščeni tvarjajo vso ono mnogoličnost, ki jo gledamo v prirodi«.

»Vi se čudite. Ne vem prav, ali zdi se mi, da ste že brali o tem sestavu,

in morda celo menite, da sem jaz brezbožec. Toda motili bi se, prijatelji mladi! Ali je bil jezuit Secchi brezbožen? Vidite, drugo in drugo je reči: prvine vsega so atomi. Ko bi jaz tajil smotrenost vesmira, ko bi trdil, da je vzrok vsega naključje, kakor je mislil Demokrit in za njim še danes mislijo mnogi, ko bi jaz dalje učil, da so atomi nestvarjeni, dà, potem bi vi lahko s prstom na-me kazali: evo brezbožca! Toda odkrito pravim: Ta kuga — in kuga so taki nazori materijalizma — ta kuga še ni zalezla v moje mišljenje. Nikakor ne tajim ni stvarjenja, ni duše človeške, ni smotrenosti — glup bi bil, da zaničujem to, kar je očitno. A to trdim: z atomi razven dušnega življenja v človeku vse lahko razložimo, ni nam treba sil, ker so le besede in besede! Ali če morda želite, da vam prikrojim dokaz po Križanovi logiki, evo ga: To morajo biti prvine teles, v kar se raztvori telo. A vsi poskusi, vsa veda prirodoslovna nam jasno govori, da se telesa morajo raztvoriti naposled v gola telesca — atome. Torej so atomi prvine teles«.

»No, vsega vam tako ne morem natančno razložiti kar na prvi hipec. Razmišljajte sami, a le trezno in brez predsodkov. Veselilo me bode, če spoznate, da v našem sestavu ni oprek in protislovij, ki jih žal da nosi v sebi toliko drugih sestavov«.

(Dalje.)

„Ruska biblioteka“ in naši prevodi slovanskih izvirnikov.

(Spisal V. B.)

Naročnik in prijatelj Vašemu listu usojam se Vas prositi, častiti gospod urednik, da resnici na ljubo priobčite ali vsaj »ad notam vzamete« v cenjenem svojem listu te-le vrstice.

Res, prav umestno je, da v »Slovstvu« opozarjate svoje čitatelje na razne, zlasti leposlovne proizvode različnih slovan-

skih narečji, naj bi zavedni Slovenci segali po njih ter bolj in bolj dajali slovo nemški beletristiki, ki s svojim časi jako 'lahkim in celó dvomljivim blagom preplavlja naše pokrajine, a naš denar potuje v Leipzig in Berlin. Saj ste tudi ves list svoj namenili vzorni svrhi, da pomaga po svojih silah izpodrivati iz naših družin nemške ilu-

strovane liste, za katere potrošijo celó zavedni narodnjaki mnogo, mnogo denarja.

Tako tudi priporočate v 1. številki letošnjega »Dom in Svet«-a na str. 45 b in 46 a »Rusko biblioteko«, katero izdaje Ivan pl. Mareković v Zagrebu v hrvaškem jeziku. Prav iz srca mora pritegniti vsak Slovenec vaši trditvi, da se bolje prilega našemu značaju zdrava resnoba ruskih pisateljev, nego-li nezdravi duh, ki veje iz francoskih in nemških knjig. Sicer je dobro znano, da se ruskemu romanu klanja ves svet, in Nemci sami priznavajo, da v romanu so jih že nadkrilili Rusi, in tu imajo zlasti na umu Turgenjeva, Dostojevskega in Tolstoja, ali kakor bi se po naše pravilneje reklo Tolstega (zakaj Tolstoj = Tolsti). Toda Slovenci nismo tako srečni, da bi se nam vsako novo imenitno delo teh velikanov takoj prevedlo na naše, a angleški, francoski, nemški prevodi slavnih ruskih piscev izhajajo često z izvirnikom vred. Ni čudo torej, da naši ljudje, hoteč se seznaniti z »remek-djeli« najnovejše ruske literature, segajo po nemških prevodih. Jako hvaležni in veseli moramo torej biti, ako se nam nudi prilika, na katero nas tudi Vi opozarjate, ako nam obeta izdajatelj »Ruske biblioteke« priobčiti ruskih velikanov »sveukupna i sistematički prevedena djela« v hrvaščini, najsorodnejšem nam narčju. Ali ni to najlepša prilika, da se otresemo nemških prevodov, često nič manj nego natančnih, a tembolj usiljevanih po židovski kolportaži, da čitamo dela slovanskih — ruskih — piscev v slovanskem — hrvaškem prevodu? Pri tem imamo še to prednost, da se urimo v hrvaščini, ki nam je prepotrebna toliko v idejalnem, kolikor v materijalnem pogledu.

Kam merim s tem dolgoveznim uvodom, porečete gospod urednik, češ saj ste že Vi sami dovolj toplo priporočili »Rusko biblioteko«. Prosim malo potrpljenja, saj bodem skoraj pri glavni stvari. Če sem zgoraj rekel, da naša sveta dolžnost je po svoji moči podpirati domače in pa sorodnih nam Hrvatov leposlovna dela, to seveda mislim in

menda mislimo vsi, da na drugi strani je sveta dolžnost naših in hrvaških pisateljev, oziroma v našem slučaju prevoditeljev, da vestno opravljajo ta svoj prevoditeljski posel, da ne varajo zaupljivega občinstva nalik onim židovsko-nemškim prestavljačem, ki plačani po »pennyju« od vrste pišejo za »leih-biblioteke«. Da ima prevod res tudi kaj literarne vrednosti, to mora prevoditelj, kakor se izraža V. Jagić v članku, katerega skoraj natančneje navedemo, pošteno se truditi, da izrazi natanko vse misli izvirnikove, da takorekoč pobira stopinje za izvirnikom ter da sploh ustvari v tujem jeziku umotvor enake veljave, torej umetniški dovršeno kopijo. Prevod bodi, presojan sam po sebi, prav tako umotvor, kakor je izvirnik! — Ali pa je dosegel ta vzor prevodilec »Ruske biblioteke« g. Avgust Harambašić v prvem svojem prevodu remek-djela N. Tolstoja, romana »Vojna i mir«? Reči moramo odločno in naravnost, da ne! Milan pl. Mareković trdi sicer priporočajoč »R. b.«, da »su toj prevod (namreč »Vojno i mir«) svi hrvatski listovi liepo pohvalili«, in tudi Vi imenujete ta prevod dovršen, ne vem, ali po lastnem prepričanju ali po Marekovićevi reklami. Celó drugače, ravno nasprotno sodi o njem — V. Jagić, katerega avtoriteti se klanjate gotovo tudi Vi v vprašanih tikajočih se slovanščine sploh in osobito hrvaščine. Ako ravno V. Jagića kot izdajatelja »Archiva für slavische Philologie« navada ni, kritikovati o leposlovnih delih slovenskih niti o njih prevodih, vendar je izpregovoril izvanredno kritiško besedo o Harambašićevem delu v zadnji številki »Archiva für slavische Philologie« (letnik XIII. p. 453 — 470); a ta sodba ali boljše obsodba Harambašićevega prevoda je uprav uničevalna. Nenavadno obširna ta kritika Jagićeva, ki ni samo mojsterska, kakor so njegove vse, ampak tudi jako poučna, rezko kliče prevodilcem v spomin njihove dolžnosti, proti katerim se prečesto pregreše. Živo bodi torej priporočen Jagićev sestavek tudi našim prelagateljem, naj ga prečitajo celega ter si njegove opomine utisnejo globoko v spomin.

Toda v presojo »Vojne i mira« prevedenega v hrvaščino od Harambašića, ponudimo čitateljem »Dom in Svet«-a nekoliko najznačilnejših in najostrejših odstavkov iz Jagićeve knjige ter jih navedemo kar v nemščini dobesedno.

Na mestu rečenem (str. 465.) piše Jagić med drugim tako-le: »Nicht nur gründliche Kenntniss der russischen Sprache geht ihm ab, sondern, was noch trauriger ist, selbst der Wunsch mit üblichen Hilfsmitteln, z. B. einem guten Wörterbuch den vielen Lücken nachzuhelfen, tritt nirgends zum Vorschein. Der Uebersetzer hat uns durch seine Leistung nicht einmal den Beweis geliefert, dass er sein Original mit Gefühlen der Verehrung und Hochachtung gelesen, studirt und übersetzt; sonst hätte er sich nicht so häufig leichten Herzens über den eigentlichen Wortlauf des Originals hinweggesetzt und bei jeder etwas schwierigeren Stelle durch Auslassung, durch wenig oder gar nichts besagende Umschreibungen, ja geradezu durch Verdrehungen des wahren Sinnes die Aufgabe erleichtern wollen. Seine (Harambašić') Arbeit hat höchstens den Werth, den man den gewöhnlichen, für die Leihbibliotheken bestimmten, billigen und schlechten Uebersetzungen zuerkennt; sie wird vielleicht das grosse Publicum, welches der Gang der Erzählungen im allergröbsten Umrisse interessirt, einigermaßen befriedigen: literarischen Werth hat sie gar keinen. . .« Da dokaže, kako opravičeno je njegovo

očitanje, navaja Jagić na štirih drobno tiskanih straneh iz prve tretjine prevoda Harambašićevega raznovrstne hibe. A to naštevanje in dokazovanje napak, katero Jagić sam imenuje »nehvaležno delo« (»undankbare Aufgabe« p. 465.) sklepa takole (str. 469/70):

»Und so geht es in einem fort, bald besser, bald schlechter, auf Schritt und Tritt begegnet man Abweichungen, die bald mehr, bald weniger den Sinn stören und alle insgesamt bei grösserer Sorgfalt und besserer Belesenheit im Russischen hätten vermieden werden können . . .«

Dovolj teh izvadkov iz Jagićeve ocene! Posledice so jasne; g. Milan pl. Marković mora nam že dovoliti, da ostanemo toliko časa hladni in skeptiški nasproti njegovemu delu, katero smo pozdravili s prav odkritim veseljem, toliko časa pravim, dokler nas ne uveri popolnoma, da se bode celó po drugih načelih prevajalo v »Ruski biblioteki«, nego se je »Vojna i mir« po Harambašiću. A pomisli naj gospod pisatelj, da zaupanje je kaj lahko izgubljeno, toda težko pridobljeno, a še težje zopet pridobljeno! — Čudno nekako pa je to, da je še-le Jagić moral opozoriti hrvaško občinstvo na gorostasne nedostatnosti Harambašićevega prevoda; to kaže, da kritika hrvaška ni nič na boljšem, nego naša, drugače bi se ne bil mogel nanjo pozivati pl. Marković, češ, da »su ta prevod svi hrvatski listovi liepo pohvalili.« (Dalje.)

SLOVSTVO.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

»Pedagogiški letnik«, IV. leto. 1890. Uredil Fran Gabršek. Izdalo in založilo »Pedagogiško društvo« v Krškem. Natisnil J. R. Milic. — Vsebina tega letnika je nastopna: 1. Fran Gabršek: Jezikovni pouk v ljudski šoli.

1. del (3—134). — 2. Jos. Bezljaj: Navod k početnemu risanju in oblikoslovju (141—180). — 3. A. Žumer: V šolski delarni. II. (185—203). — 4. J. Bezljaj: Iz risarske izložbe v Norimberku (207—224). — 5. J. B.: Vpliv prirode in hrane na zdravje človeško (229—246). — 6. J. L.: Pogled na pedagoško polje l. 1889. in 1890.

(247—255). — 7. Fr. G.: Poročilo o »Prvi slovenski stalni učilski razstavi« Pedagogičnega društva v Krškem (257—270). — 8. Fr. Gabršek: Poročilo o delovanju »Pedagogičnega društva« v četrtem letu svojega obstanka (271—274). — 9. Vabilo (275). Bogata in izbrana vsebina »Pedagogičnega letnika« nam je priča velikega truda in obilnega vspela na polju pedagogičnem slovenskem, katero že več let pridno obdeluje »Pedagogičsko društvo« v Krškem. Med sestavki tega letnika je najbolj obširen in zanimiv oni, o jezikovnem pouku v ljudski šoli. Ako se vsi gg. učitelji ravnajo po tem jezikovnem pouku, smemo upati lepega sadu naše ljudske šole. »Navod k početnemu risanju« in »V šolski delarni« sta isto tako dejanske važnosti za naše ljudstvo. Naslednji sestavki zadevajo bolj notranji razvoj »Ped. društva« in razmere učiteljskega stanú do drugih narodnih krogov. O tem »Dom in Svet« ne more pisati, ker ne spada v njegovo stroko; le toliko splošno rečemo, da se bomo vedno lahko razumeli med seboj, če se pošteno vsi trudimo vsak za svoj dobri namen. Dr. J.

~~~~~
Knjige „družbe sv. Mohorja“ za leto 1890.

(Konec.)

»**Domači živinozdravnik**« je naslov knjigi, katero je že dolgo pričakoval slovenski oratar. Taka knjiga je bila tem bolj potrebna, ker je znano, kako mnogokrat res dvoumna sredstva rabi naš preprosti kmet pri oboleli živini, in le prepogosto išče pomoči pri brezvestnih mazačih. Našel se je slednjič mož, strokovnjak, ki je slovenskemu narodu spisal knjigo, kjer si bo odslej marsikateri živinorejec sam iskal tešila v nezgodah. Zlasti moramo poudarjati, da se je pisatelj oziral res na vsestranske potrebe preprostega živinorejca slovenskega. Ta razvrstitev vsebine ustreza popolnoma zahtevam neizvedenega in neizobraženega kmeta; da je pa pridejal pisatelj svoji knjigi kot dodatek tudi še navodilo o domači lekarni, moramo v obče odobravati. Kar se tiče vsebine same, ne bomo kritikovali, to naj presodi strokovnjak. Kar se jezika in pisave tiče, moramo priznati, da ima pisatelj res kaj spretno pero; on ume pisati za preprostega kmeta. Prav iz srca torej čestitamo pisatelju Fr. Dularju, in upamo, da nas ob kratkem oveseli s kako drugo knjigo enake stroke. Bog daj!

»**Slovenske Večernice**« za pouk in kratek čas. Izdala in založila družba sv. Mohorja v Celovcu. 44. zvezek. 1890. — Ne motimo se, ako trdimo, da ljudstvu »Slov. Večernice« poleg koledarja najbolj ugajajo radi mnogovrstne vsebine, ki jo prinašajo leto za letom svojim čitateljem v pouk in kratek čas. Lanskih »Večernic« vsebina je: »Štirinajst dnij širom sveta«. Spisal dr. I. Križanič, str. 1—26. — »Žgánjar«, povest, spisal T. B. Velimir, str. 27—40. — »Mutci«. Spisal J. Vrhovec, str. 40—52. — »Stariši!« Dobra odgoja je vašim otrokom največji zaklad. Spisal Rajmund Čuček, str. 54—67. — Temu sledi pesem »Drvar«, zložil Janko Leban. — »Cigani«, narodopisna črtica. Spisal J. Ste-

klasa, str. 68—89. — »Narodne pesni«, zapisal v Podzemlju pri Metliki Janko Barlé. — »Oče Céne«. Uzor dobrega gospodarja in možaka poštenjaka. Životopis. Spisal J. Podboj, str. 93—111. — »Skorčeva povest«. Spisal A. Koder, str. 111—119. — Temu sledi 10 zgodovinskih povestic, spisal J. St. str. 120—125. — Koncu so pridejane »Kratkočasnice in smešnice«. Iz vsakdanjega življenja nabral A. Benedik. Ta oddelek naj bi se razširil, kajti taka tvarina ljudstvu silno ugaja.

Te »Večernice« imajo za naše ljudstvo prav primerno berilo, ki je, izvzemši »Cigane«, tudi dosti poljudno razpeljano. — Knjiga naj narod budi, da se zavéda svoje moči, kaže naj mu, koliko so sosedje pred nami, in kako jih dohitimo in prekosimo. Slovenec mora dobiti samozavest, da poreče: kar more Nemeč in Lah, to premore tudi jaz. Knjiga pa mu bodi na tej poti vodnica in učiteljica. Pričujoči zvezek deluje na to, vendar želimo še mnogo več, ker imamo še daleč do cilja.

B. K.

HRVAŠKO SLOVSTVO.

Nikola Tordinac. »Odabrane crtice i pripoviesti.« S uvodom o Nikoli Tordincu. (Sa slikom pišćevom.) Zab. knjižnica Mat. hrv. 129—131. 8°. Str. XXXII+205. Cena 75 kr. — Tordinac se je porodil 5. decembra l. 1858. v prijaznem Djakovu. Oče mu je bil mizar, a stric, pesnik burnih ilirskih davorij, sedanji kanonik in stolni prošt djakovski Jurij Tordinac. Zgodaj zapustil je mladi Nikica svoje djakovske tovariše in se podal z očetom v Bosno, kjer je preživel do svojega desetega leta. Jako je vplivalo na malega, živega dečka bivanje v ponosni Bosni.

V gimnazijo hodil je Tordinac v Vinkovcih, in stopil l. 1877. v djakovsko semenišče. Novo mašo je pel l. 1883., a še istega leta najdemo ga kot kapelana v Ivankovem, od koder je odšel l. 1884. o Veliki noči za kapelana v Mitrovico. Vendar je zaradi politike hitro izgubil to službo in se podal v Rim v zavod sv. Jeronima, da se uči tamkaj na vseučilišču sv. Apolinarija cerkveno pravo. Tiho življenje v zavodu ni ugajalo niti duhu niti telesu mladega, živega Hrvata. Teško bolan vrnil se je spomladi l. 1886. v domovino, kjer je postal, ko je malo okreval, profesor na djakovskem liceju. Kal bolezn, katero je donesil iz Rima, razvijala se je vedno bolj in bolj, dokler ni položila Tordinca 22. januvarija 1888. v tihi grob, a ž njim zagrnila mnogo lepih nadej, katere je gojil v njem njegov narod.

Lep spomenik postavila je »Matica hrvatska« Nikoli Tordincu, spomenik niti kamenit niti bronast, nego spomenik, katerega si je sezidal pokojnik sam — spomenik, trajnejši od prvih dveh — podala je narodu izbrane njegove spise. Tordinac napisal je primeroma mnogo, začel je pisati že kot gimnazijalec leta 1875., a smrt ga je zatekla s peresom v roki. Na pokojnika je mnogo vplival znani hrvaški pisatelj Josip Kozarac, kateri je bil nekoliko let pred njim v šoli. A ako kdo, to je deloval nanj preprosti narod v Slavoniji in Bosni, med katerega je tako rad

hitel, dasi je bil sam meščanski sin, katerega preprosto, jezgrovito govorico je najraje poslušal, zapisoval njegove pripovedke in pesmi (gl. knjiga »Nár. pjesme i pripoviedke iz Bosne« l. 1883. in rokopis: »Hrv. nár. običaji, pjesme i pripovjedke iz Pečuha i okolice«) in pri katerem se je naučil oni prekrasni, národní jezik, kateri krasi, kakor malokaterega hrv. pisatelja, njegove spise. In res, vsi njegovi spisi zajeti so iz národnega življenja in pisani so narodu.

Matica nam ni podala vseh pokojnikovih spisov — izbrala je samo najlepše in prav tako; priobčenih enajst črtic in povestij povsem zadošča, da spoznamo pisatelja glavo in srce. Preobširno bi bilo, da si pregledamo vsako črtico, rečemo le nekaj obče o njih. Pisatelj ni pozabil nobenega dogodka in imenitnejše osebe iz národnega življenja.

Tordinac pripoveduje nam mirno, povsem objektivno, naravno, tako, da se omili še tako prirobnemu čitatelju. Osebe načrtane so nam verjetno; razgovori so živi, jezgroviti; opisi verni in zanimivi. V mnogih svojih črticah hoče čitatelja podučiti, da ne veruje v prazne vere in vraže, a to ume, kakor malokdo. Nikdar ni nadležen, vedno vplete v spis kakovo osebo, ali dogodek, katerega zasoli z nežno šalo ali pa tudi s fino ironijo. Najbolj hvalijo kritiki njegovo črtico »Brat Adam«, katero zove Dr. Milivoj Šrepelj, ki je napisal uvod »črticam«, »draguljem« (biser) hrvaške književnosti. Prav pravi isti kritik, da se je »T. umjetnički talent istom počeo kristalizovati«. In res, če pregledujemo napredek, s katerim se odlikujejo njegova zadnja dela od prvih, lahko obžalujemo, da je hrvaška književnost zgubila pisatelja, kateri je še mnogo, mnogo lepega obetal. Ali tudi s črticami podaril je lep dar svojemu narodu, a sebi pa postavil dostojen, nerazpadljiv spomenik. —è.

ČEŠKO SLOVSTVO.

(Piše Stjepan Z-c.)

Lev N. Tolstoj, »**Doslovke Kreutzerovè sonatè**«, preveo Ant. Hajn, nakladem vydatelstva »Časop. česk. studentstva«. Str. 26. Cena 20 kr. — V tej knjižici tolmači Tolstoj, kaj je hotel reči in kaj je rekel v svoji povesti »Kr.

son.«, o kateri se toliko govori. Češki prevod je priredil Ant. Hajn; imamo tudi hrvaški prevod od Herzoga (v zal. Scholza i Kralja — 80 (!) kr.)

Ozreti se čemo kratko tudi mi na to delo, da vidimo, kaj je T. ž njim namerjal. Najprej kaže T. v »doslovu«, kako so nazori in ideje, katere je iztaknil »nervozni« Pozdnišev, prav njegovi nazori. Ti nazori pa jasno kažejo, da T. tudi boleha na fiksni ideji, da je reformator društva — reformator na temelju krščanstva (samo katerega!). On prezira cerkveno razlaganje sv. pisma in misli, da je le on prav razume — on je nad sv. cerkvijo. Da, toda zato pa tudi pride do takih posledic.

Ideja, katera se zrcali v »Kr. s.« ni samo neizvedljiva in nemogoča, temveč tudi pogubna. Zdi se nam, kakor da je oživel kateri izmed starih gnostikov, da nam pridiguje novi evangelij. Potrebno je, da skrbé vsi za popolno in dovršeno čistost, zakon je padec za človeka, torej greh in tedaj nenraven, zakon je napaka, ki je protivna človeški naravi. Zakonska ljubezen je podla laž, katero provzroči razdraženost in romani, toda ko se zažvolji s pohotnostjo, poneha tudi ljubezen: »tako ljubi celi svet«. Od sto zakonov jih živi 99 v tem peklu, — samo da se mi čudno zdi, kako da jih tako mal odstotek tako stori, kakor Pozdnišev (uboj žene), ker bi se moralo nazadnje do tega priti. Ljubezen je po njegovih nazorih manj naravna od mržnje — a vendar je vsem in vsakemu prirojena, in karkoli delamo, delamo iz ljubezni in zavoljo ljubezni, ki ni vedno egoizem. To so njegovi nazori o ljubezni in zakonu, torej tudi o družini.

Tolstoj se nemilo vara, ko misli, da ni nikakih mej v krščanskem zakonu, a označene so od Boga samega in posvečene po Kristusu in Cerkvi. On predpostavlja (»doslov« 16. str.) zakon mohamedancev, lamaistov in dr. zakonu krščanskemu! — Vprašamo, niso-li v katoliški Cerkvi mnogi dosegli ideal v popolnosti? — Brežženstvo je sredstvo popolnega življenja in popolne službe božje — toda ne za vse — kakor jasno uči Kristus. Da je T. umel Kristov nauk o evangeljskih svetih, pisal ne bi bil vsega tega. Škoda, da je tako zaslužen mož zašel na taka razpôtja. Najnovejše delo Tolstojevo torej ni niti koristno niti čudoredno.

Raznoterosti.

Naše slike.

K sliki »materino veselje« se pač prilegajo besede pesnikove:

»En solnčni soj, en topel dan

Iz tal izvabi cvet krasan«.

Da, solnce rodi pisano cvetje pomladi. Zato pa tudi s toliko ljubkoto izliva svoje žarke v spomladnem jutru na te divne cvetke, na nežne

hčerke svoje. Kako jih vzbuja! kako jih poživlja! bogatí jih z vonjavo in jih krasi s prelepimi bojami. Njegovo obličje pa se zrcali mavrično-lepo v rosnih kapljicah, ki vise po mladem cvetju. In cvetke? one mu hvaležno odpirajo svoje čašice in se obračajo za svojim kraljem... Ali ni, mati, to zlato, poživljajoče solnce podoba tvoja, kadar ti svojemu ljubljenu polna upa in ljubezni sadiš v mlado srcece življenje —

nebeško, vonjavo — molitev, mavrične bôje — svete krščanske čednosti —? V poznih letih se bo obračalo v spominih nate, ki si ga oživljala in gojila za — nebesa.

Križi, katere nam predočuje slika **Kalvarija**, stojé na planoti ob vznožju Šmarjetine gore. Spodaj šumi bistra Sava. Prav pod Kalvarijo je postaja c. kr. Rudolfove železnice; na levem bregu Save pa se razprostira staroslavno mesto Kranj. — Kalvarijo obiskujejo radi domači pa tudi tujci, ki se naselijo v prijaznem mestu Kranju in v obližju, da dihajo za nekaj časa čisti zrak gorenjskih planin. Odpira se tu očesu krasen razgled. Proti jugu vidiš grad Šentpeter z malo cerkvico, vas Stražišče in prelepo cerkev sv. Martina; na levi pa se kaže mesto Kranj v najlepši obliki. — Po sorskem in kranjskem polju se razprostirajo plodorodne njive s pisanimi travniki in temnozelenimi gozdi, vmes pa lepe vasi z belimi cerkvami in pridnim prebivalstvom. Nekoliko oddaljena se kaže mična Šmarna Gora, na strani ob njej pa spredaj Smeleški hrib in zadej Urašiška gora. Čaroben je pogled od vzhoda proti severu na kamniške planine in Karavanke, kedar se v zahajajočem solncu žaré.

Obiskovalcev ima Kalvarija vsak čas, ker podaja vsled svoje idilične lege mislečemu duhu vsakovrstnega vedrila.

J. H.

Velehrad. Kar je Nemcem Fulda, Francozom Rheims, Špancem St. Jago de Compostella, Angležem Canterbury, to je vernim slovanskim rodovom — Velehrad. Velehrad je »slovanski Sion«, ker od tam je zasijala vesoljnemu Slovanstvu luč sv. vere. Le žal, da se je večina teh pokrščenih rodov komaj dvesto let po smrti ss. blagovestnikov odcepila od rimsko-katoliške cerkve. Velehrad leži v Moraviji blizu Og. Hradiš. Ker se je o legi velehradski v Slovencih že mnogo pisalo, načrtam v kratkem zgodovino tega svetega nam kraja.

Že za časa Rimljanov je stala baje tukaj mala naselbina, katera je v ljudskem preseljevanju izginila. Ko so se Slovani tod naselili, dvignilo se je na starih razvalinah novo veliko mesto (»veliki grad«), ki je postalo stolica slovansko-moravskega kraljestva. Leta 863. sta dospela na Velehrad blagovestnika ss. Ciril in Metod, odkoder sta širila luč sv. vere na sever in jug ter prodrla celo v daljni Kijev. Papež Hadrijan II. je ustanovil na Velehradu škofijo, in imenoval sv. Metoda za nadškofa in svojega poslanca. Kmalu po Metodovi smrti je razpalo preje tako mogočno in slavno kraljestvo moravsko leta 908., kakor bi bil le duh velikega svetnika oživljajoči njegov genij.

Sv. Metod ni imel naslednika na Velehradu. Slovenski duhovniki so se umaknili nemškemu pritisku, in nemške škofije so si razdelile Metodovo dédino. Pritisnili so še Madjari od izhoda sém in tako okrutno opustošili slovansko zemljo, da v Panoniji, bivši Metodovi škofiji, »niti ena cerkev ni ostala«.

Skoro tristo let je ležal Velehrad v razvalinah. Kjer je stalo preje stolno mesto, širili so

se sedaj zeleni gozdovi. Sčasoma so sezidali ribiči skromne kočice na tem mestu in dali naselbini prejšnje ime. Leta 1028. je podaril češki vojvoda Břetislav »trg Velehrad« spitinovski prostiji in ljutomišelskim premonstratom. L. 1190. pa je ustanovil češki kralj Vladislav v Novem Velehradu, oddaljenem od starega (»Starigrad« se zove sedaj neka vas v obližju) kake $\frac{3}{4}$ ure, cistercijansko opatijo, ki je bila leta 1784. zatrta. Obširna samostanska poslopja so prišla v zasebne roke, cerkev pa je postala samostojna fara. Leta 1890. so prevzeli cerkev in samostan jezuitje.

Prvotna cerkev je bila sezidana leta 1202. Leta 1421. so jo taboriti porušili; pogorela je l. 1681. in 1719. Sedanja cerkev je bila zidana leta 1721. v renesanskem slogu. Posvečena je Mariji v nebo vzeti. Kakor cerkev je tudi samostan često pogorel. Oni del poslopja, ki stoji poleg cerkve, bil je zadnjič sezidan leta 1739.; nekdanje prelatovsko stanovanje cerkvi nasproti pa je pozidal zadnji opat Filip l. 1769.

Velehrad je vsakemu Slovanu svet kraj, ker tukaj je bilo nekdanj srce velikega slovanskega kraljestva, tukaj so stolovali kralji, ki so vladali naše pradede, od tod je izšla jutranja zarja naše verske, nravne in duševne naobražbe, tu so živeli, učili in delovali naši prvi učeniki in gojitelji prosvete, tu se je vprvič glasila božja beseda v mili materinščini — ves Velehrad nam pričuje o prošli slavi slovanski. Zato vabi znani pesnik Stule:

»Sem Slováku z Tater skalných,
Sem pojď Čechu z Šumavy;
Sem Slovane z vlasti dálných
V hlavní místo Moravy!«

J. Benko.

† **Fran Ks. vitez Miklošič,**

tajni ces. svetnik, ud gospodske zbornice,

bivši rektor in profesor slavistike na Dunajskem vseučilišču, član mnogih učenih akademij in društev, odlikovan z redovi itd. itd. — Nenadna smrt je prestrigla 7. sušca ob $\frac{1}{2}$ 9. uri zjutraj nit življenja možu, čegar ime pozna vsak Slovenec in Slovan, in ki bode slulo vedno med učenim svetom. Slavni rajnik, rodom Slovenec (roj. 20. novembra 1813. v Radomerščaku na Štajerskem), je največji slavist, reči smemo ustanovnik svoje vede — slavistike, tudi sicer jezikoslovec, kakoršnih je malo zabeleženih v zgodovini narodov. Razežnost njegovega znanja ni manj občudovanja vredna, kakor neumorna delavnost in iz nje izvirajoča res nenavadna produktivnost. Skoro pol stoletja je objavljajal plodove svojega globokega duha in smrt mu je iztrgala v pozni starosti peró iz rok. Miklošič ima posebej za nas Slovence zaslugo, da je naš mali narod proslavil in proglašil v svoji vedi učenemu svetu, razkril bogastvo njegovega jezika in mu odkazal med slovanskimi narječji odlično mesto. Umrlí učenjak si je postavil z veličastnim spomenikom svojih obilnih del »monumentum aere perennius« med nami in med omikanimi ljudstvi vse Evrope. Nebeško plačilo njegovi duši, večni mir njegovemu telesu, slava njegovemu imenu!

Egiptovski muzej v Gize-ju.

V Kájiri, dné 2. marca 1891.

Nepopisno čustvo ti polni dušo, kadar se živo spominjaš nekdanjih velikih narodov, mogočnih in slavnih, a davno že pokopanih v minolosti. Koliko krepkeje se ti vzbudi zanimanje, ako se ta minolost v istini pred tvojimi očmi razgrne, ako nekdanji rodovi — rekel bi — pred teboj vstajajo in ti jih gledaš, opazuješ, kako so živeli in delovali.

Tako si more dragi čitatelj misliti, kako mi je bilo pri srcu, ko sem ogledoval tako znamenite in prezanimive zgodovinske starine v gizejskem muzeju. Starinski muzej je bil do najnovejšega časa ob Nilu, v enem delu ali kraju kajirskem, ki se mu pravi Bulak, a pred letom so ga prenesli v prelep Kektivjev grad v Gize, kjer je dovolj prostora, da so se mogli lepo razstaviti vsi predmeti. Že grad sam je vreden, da si ga človek ogleda; tu vidiš krasoto, kakoršne ti slikajo pripovedke v »Tisoč in jedna noč«. Starinski predmeti so jako primerno razstavljeni po sobah: stara, srednja in nova dôba. Ko hodiš tu iz dvorane v dvorano, mora ti množina raznih stvari skoro potlačiti duha. Tu vidiš stare hieroglifske napise, dolge in kratke, večinoma poleg kake slike; tam se ti kažejo stari kipi, večinoma sedečih oseb (kraljev) pa tudi stoječih; nekatere so jako majhne, druge velike; tam se ustaviš ob orjaški glavi, ali ob levu s človeško glavo; drugodi zopet te zanimajo stare slike, ki so deloma v barvah še krepke in živahne, kakor bi jih bil umetelnik napravil včeraj. Ne moreš dalje, stopiš prav blizu: gledaš bitko, vozove in bojnike, gledaš kak domač prizor, kako donašajo kralju ženske razne stvari in jih sprejema njegov pisar; gledaš stare Egipčane, kako delajo na polju, kako vozijo

s čolnom ali ladijo po Nilu, gledaš orodje, posode, oblačila . . . ter se ti zdi, da si se preselil iz sedanjosti in bivaš sredi nekdanjega roda in ljudstva faraonov.

A še več. Tu greš v zgornje muzejevo nadstropje in stopiš k odprtim grobovom — mumijam: veliki Ramzes je pred teboj — s kostmi in kožo, zavit v platnino; tam vidiš pa drugi mumiji zobe izpod zgornje ustnice moleti, tam se drže črepinje še lasje . . . ogleduješ ta čudno strmeči obraz, roke, z dišavami napolnjene oči . . . kaka usoda! Kralji so se hoteli ovekovečiti (ohraniti i po telesu, — ohranili so se); hoteli so se skriti poznim rodovom in ostati zaprti v piramidah, a potomci so jih spravili na dan, da jih ogledujejo radovedneži.

Onemu, ki misli globlje, vrivajo se vsakovrstne misli ob tem pogledu. Večina predmetov, katere vidiš tukaj, kaže vero starih Egipčanov, da je življenje še po smrti, da bodo ljudje enkrat vstali in živeli in sicer v istini živeli, ne samo v spominu svojih potomcev. Zato so imeli toliko skrb za mrliča, da bi tudi njih trupla ostala in ne strohnela, zato so dajali mrtvecem v grob razne reči, nekemu kralju tudi pišče, katero se vidi sedaj kot mumija. Ali je ta vera — prevara? Ali ne bode mogel Bog obuditi telesa k novemu življenju, ako more že človeška umetnost ohraniti truplo nestrohneno tisoč in tisoč let?

Res tisočletja — davna — se ti dvigajo pred očmi, ko hodiš v teh znamenitih prostorih; res zdi se življenje enega človeka v primeri z dolgimi egiptovskimi dôbami kot trenotek v celem mesecu ali letu; a kristijana nekako navdušujejo te velike dôbe, saj ga tako živo spominjajo večnosti. Ko misli na več-

nost, tedaj se mu ne zdi več tako čudno in neumljivo, kar vidi pred seboj iz davnega časa, marveč domače, znano, umevno, zakaj le kratek je čas, ako ga merimo tudi s tisočletji, a ga primerjamo z večnostjo.

Mnogi se sklicujejo na egiptovske starine, kadar hočejo krščanski veri ali svetemu pismu dati kako zaušnico. A jaz lahko rečem, da se mi je prav narobe zdelo, kakor bi namreč ti predmeti — s piramidami tam ob puščavi vred — govorili o nekdanjih Jožefovih in faraonskih časih. Da, celo prijetno mi je bilo pri srcu, da vidim spomenike iz Jožefove in Mojzesove dôle, pa tudi mnogo mnogo starejše.

Duh človeški se okrepi in moč njegova razširi, ko se seznanja z narodi tujimi in od sedanjih različnimi. Saj

je Bog — gospodar sveta — velik dovolj, da je ustvaril na zemlji med ljudmi tudi razlike. Zakaj bi moralo vse tako biti, kakor je pri nas doma — recimo na Slovenskem. Minola bodo tisočletja in tudi mi bodemo samo še zgodovinski predmet potomcem. A jedno vendar ostaje — duh človeški, njegova pamet, njegovo hrepenenje po višjih stvarih. Narod, ki pozna samo materialnost, živi od danes do jutri, in v zgodovini je njegova uloga majhna. Duh je, ki oživilja, staroegipčanski duh, njegova vera, njegovo upanje — to nam govori glasno v teh čudovitih spomenikih.

In zopet me vleče tje med starine; upam, da kmalu zopet pridem v one prostore gledat, učiti se in občudovat.

Dr. Fr. L.

Národu slovenskemu!

V slavnostnih dneh 29. in 30. rožnega cveta leta 1889., ko smo odkrivali spomenik **Valentinu Vodniku**, začetniku pesniške književnosti slovenske, oglašala se je živeje negoli kdaj misel, da bi se takisto postavil spomenik največjemu pesniškemu geniju, kar jih je doslej rodila zemlja slovenska, pesniku, čegar dela ponosno prištevamo najizbornejšim proizvodom vseh národov, ljubljencu našemu **Frančišku Prešérnu!**

Razpravljati ni treba posebe, kaj je **Prešéren nam**, niti kaj bode **zanamec**: ime **Prešérnov** je z neizbrisnimi črkami zapisano v zlati knjigi pesniškega in občekulturnega razvoja našega!

Takemu veleumu veličasten spomenik! Za deset let hočemo slaviti **stoletnico Prešérnov**ega rojstva — postavimo mu tedaj vidno znamenje, katero še poznih let pričaj domačinu in tujcu o ljubezni in zahvalnosti naši!

Živo uverjen, da bode ta poziv odmeval v vseh srcih slovenskih, katerim je do národne časti, ukrenil je pomnoženi odbor »Pisateljskega podpornega društva«, da prične nabirati doneske za Prešérnov spomenik. S prijazno prošnjo

se torej obrača do vseh slavnih društev in zastopov, do sléharnega rodoljuba po deželah slovenskih, izkratka do vsakogar, komur je drago ime Prešérnov, naj nam z blagovoljnimi doneski pomaga uresničiti častno namero in také zajedno **vredno paravnati dolg slovenskega národa do najboljšega pesnika svojega!** Zlasti upamo, da se bodo čitalnice slovenske na besedah in veselicah svojih često in drage volje spominjale **spomenika Prešérnov**ega!

Troški bi bili vsekakor znatni, vender je podpisani odbor uverjen, da bode tolikrat izpričana požrtvovalnost slovenska vzmogla potrebno svoto in omogočila praznovati stoletnico Prešérnov také, kakor si je lepše ne moremo misliti!

Rojaki slovenski, na delo tedaj! Vsakdo skrbi po svojih močéh, da se o stoletnici Prešérnovi vzdigne spomenik, o katerem bodemo rekli ponosno, da ga niso postavili posamičniki, nego **vesoljni národ naš prvemu pesniku svojemu!**

Doneski naj se blagoizvolijo pošiljati »Pisateljskemu podpornemu društvu« v Ljubljani.

V Ljubljani, dné 8. svečana 1891.

